

सहस्रं मम २१ महारात्रे मथरात्रे महानीशादे चटिके रात्रौ मथ मयामयोरिति स्मृतेः २६ निग
मिषोस्तस्याः पुरुषोक्तिमाह २७ अतास्मीति सार्धेन न पुंस्त्वानुसक्तं २८ यथानारीतया संस्तः
शेते २९ विद्युतः विशिष्टयुतिमंतः व्यथोतं नदीसिम ऊर्वत यद्वातदैवतरितः प्रागेकाशते मयः

अपश्यन् उर्वशीमिंद्रो गंधर्वान्समवोदयन् उर्वशीरहितं मद्यमास्यानं नातिशोभने २१
तउपेत्य महारात्रे तमसि प्रत्युपस्थिते उर्वश्या उरागेनैकं मलैराजनिजायया २६ निश
स्पाकंदितदेवी पुत्रयोनीयमानयोः हतास्पहं ऊना येन न पुंसावीरमानिना २७ य
द्विस्वभादहनं दृष्ट्वा तापत्वा च दस्यभिः यः शेते निशि संस्तो यथानारीदिवा पुमान् २८
इति वाक्याय कैर्विद्वः प्रतोत्रैरिव ऊर्जयैः निशि निशि शमादाय विवस्त्रे भद्रवद्वेषा २९
ते विस्त्रयो राणैर्जत्र व्यथोतं तस्म विद्युतः आदाय मेघावायांतं न प्रमेक्षत सापति ३० पे
लोपि शयने जायामपश्यन् निमनाश्च तच्चितो विह्वलः शोचन् ब्रामोन्मतवन्मही ३१
सतो वीक्ष्य ऊरुदैत्रे सुखं मत्वा चेतत्सखीः पंचप्रहृष्टवदनाः प्राहसूक्तं पुरुषवः ३२ अ
हो जायेति हति हति हति न तत्कुर्यादिति मोक्षध्यायनिर्हृत्पवचांसि कृणवावह ३३

न प्रमेक्षत प्रतोभाषाभंगा निर्जगामेति ज्ञेयम् ३० तस्याः सखी अपेच वीक्ष्य सूक्तं शोभने वचने
३१ ३२ अये ज्ञेये इत्यादि तदेवाधीत आह अहो इति दाभ्यां अनिर्वर्त्य मत्कृतानिर्हति मप्राप्य
वातरेमां निर्हति मगमयित्वा मंत्राननुक्तेति वा वाचांसि कृणवावह गोष्ठीकरवावह ३३

श्री.
भाग.
नदी.
५

सदेहोऽति कमनीयोयं समदेहः पुत्रवामश्याइत्यादितयाः सूक्तं तदप्यर्थत आह मा मया ३।
ति च तर्हिः मन्त्रियस्य पुरुषो सिद्धतो धैर्यमावहेति भावः ३। माहवा प्रसिद्धाः इन्द्रियाणि वा तार्थं
तामां सप्रभुर्भक्षयेयुः इन्द्रियवशो मा भवेत्तयः ३५ प्रिये निमित्ते साहसं यासां तयति सवत्स
रांतव इति ३६ अपराणीति वचनादंतर्वन्ती मुपा लक्ष्मणा ३६ ५१ अनेनाग्निना कर्मकृता

सदेहो यं यतमवदेहि ३७ सतस्तथा त्वादेयेन चैकाग्र्यास्तन्यमादप्यनाम्य ३५ उपपुवा
च माम् शाश्वतमो मिह ३८ सन्नायुधे काश्मे कापि सावा नैवेसीणां हकाणां हृदयं यथा ३५
स्त्रियोस्तक हृदयं कुरु मेवाः प्रियसाहसाः वेत्तुं न्येनै निविस्तयाः पतिं प्रातरमपुन ३९
विधाया लोक विस्वभूमते पयस्क सौख्यदाः सवत्समभी सतः प्रसल्यः सैरुतयः ४० सव
त्सोहि भगवानेक रात्रे मये यथाः वत्स त्वपमानि च ते भविष्याणि भो ४१ अंतर्वन्ती मुपा
लक्ष्मणे वी सप्रयेयोपु ४२ पुनस्तत्र गतो सांते उर्वशी वीर सातार ४३ उपलभ्य मुदा युक्तः समु
वामनयानि शो अर्थेन मुर्वशी प्राह रूपं विरहात्तर ५० गंधर्वानुपधाने मानत भंटां
निमामिति तस्य सत्त्व वनस्तथा प्रमिस्थाली दृश्य ५१ उर्वशी मन्यमानस्तासां बुधतवर
तटशा उर्वशी प्राप्सती सभिप्रायेणाग्रि तनी स्थाली न्यस्य वने गता गहाना ध्यायतो निशि
स्थाली दृश्यः सवता स्थाले मेवोर्वशी मन्यमानः तया सहितो वने विचरन् ५२ नेय मुर्वशी किं त्वयि
स्थाली सवुधततत साता स्थाली वने स्थापयित्वा गहाना गतानि शिषता मेवा ध्यायत कस्य।

मत्तसिद्धेतायां उर्वशी प्रवर्तकर्म वेदत्रयं शशभ्रम
५

ततः स्थालीस्थानगतः संस्तवश्रम्यागर्भजातमस्यैविलक्ष्मिन्नसावग्निरस्तीति विशेषेण
 लक्षयित्वा तेनास्येन देवशरीरकृताग्निमसंयेति शेषः शमीगर्भो दग्निमस्यतीति श्रुतेः ५२
 मयनप्रकारमाह अथ रावणि सुर्वशीध्यायंततरोचारणिनात्मानं ध्यायन्तु भयो रराणो म
 ध्येयत्वाष्टे तत्प्रज ननं पुत्रं ध्यायन् तथा च मंत्रः उर्वशी सुर्वशी पुरवारति तस्य तेन कृताग्नि
 मयनादिभावसुरो गीतः कथं भूतः जातं वेदो धनं भोग्यं यस्मात्स च त्रया विद्यया विहिता

स्थालीस्थानगतो सत्यं शमीगर्भे विलक्ष्मः तेन देवशरीरकृता उर्वशी लोककाम्यया ५२
 उर्वशी मंत्रतो ध्यायन्तु रावणि सुर्वशी आत्मानं मुभयो मध्येयतत्प्रज ननं प्रभुः ५३ त
 स्म निर्मयना जातो जातवेदा विभावस्तु त्रया विमया राता पुत्र तैकलितस्त्रिहृत ५४
 तेनायजत यज्ञं शोभनं तमथो दजं उर्वशी लोकमनिकं सर्वदेवमयं हरिं ५५ एक
 पवपुरावेदः प्राणवः सर्ववायव्यः देवो नारायणो नाम एको भिवर्णपवच ५६

नाथान संस्कारेण त्रिहृदाह वनीयादिश्रुपासन राजा पुरस्वसा पुत्रे तैकलितः पुण्यलोक
 प्राप कृतात् तदाह तेनेति नत्ननादि देवो धितो ब्राह्मणादीनामिंद्रायनेकदेवयजने स्वर्ग
 प्राप्तिहेतुः रुद्रसादिरिव वर्णते तत्राह एकपवेति द्वाभ्यां पुराकृतपुगे सर्ववायव्यः सर्वा
 सांवाचा वीजभूतः प्राणव एकपववेदः देवश्च नारायणः एकपवाग्निश्चैकपवलौकिकः

५४
 वर्षाभ्येकपवदे सो नम

श्री.
भाग.
नदी.
५।

वेदत्रयोत्पत्त्यवसः सकाशादासीत् शिवान्प्रापय्येभावः कृतपुगेस्तप्रधानाः प्राय
शः सर्वेपिथ्यननिष्ठाः रजःप्रधानैत्रेतायुगेनकर्मयोगः प्रकरोवभवेति ५२ इति श्रीभावा
यनवर्मेवतदेशः ५५ ततःपंचदशमध्यायेत्तुप्रज्ञानयेननिः यदोदितस्वतोरागः कर्तव्यं
महत्तुषा । सप्रहतायासादिक्रमणश्रुतायुप्रभृतिषण्णवैशानाह । श्रुतायोरित्यादि

पुत्ररवसापवासीयुयुतासुतन्त्य अग्निनाप्रजयागालोकेगोपर्वमेपिवान् ५
इति श्रीभागवतेनवमेवतदेशः ५६ वादयाम्गिरुः ऐलसचोवशीगर्भातषगसत्रा
त्मजान्त्प श्रापःश्रुतायुःसमापूरयोयविजयोनयः । श्रुतायार्वसमासुत्रःसमा
योश्चश्रुतेनयः रयस्यश्रुतेपकश्चनयस्यतनयोमितः २ भीमस्तुविजयस्याथा
कांचनोदावकस्ततः तस्यजङ्गःसुतोर्गंगोर्गङ्गापुत्रोऽपिबत ३ जङ्गस्तपूतस्तत्ता
त्रोवालकश्चात्मजोऽजकः ततःकृशकृशास्यापिकृशाचोमूर्तयोवसः ४ कृशानाभश्चवता

नापकः एकसंतः अमितस्तत्संतः । शेगाधिरासीकशोवजः तस्यसत्यवतीकमाम्बवीके
जङ्गोःपूरुःतस्यवालकःतस्याजकः ५ गाथेःपुत्रोदियामित्रोवसर्षिरभृदित्तराध्यायोते
वक्ष्यति गाथेरभूतमहातेजाश्चादिना तत्रतावडपोदाततेनभृद्वंशभवस्यमृचीकस्य
चरितेप्रसक्तानुप्रसक्तेनच परशुरामावतारचरितमाहृतस्यसत्यवतीमित्यादिना ।

याचतद्विदः

विसृष्टशमननुरूपंभार्गवस्तुवीकं दक्षिणवामयोरेकतःप्रणामकर्णयोषां सर्वस्मिन्नंगेवेदस्ये
ववर्षोयेषानवेदमपिपर्याप्तमस्मकमायाःयतःऊशिकाःकौशिकावये ० उभयैःपत्नीत्रा
ह्यणोमैत्रैःसुश्रौतज्ञात्रैरित्यर्थः ८ यावत्तातासुनिर्नागतःतावद्भार्यायाभर्तस्त्रेहाधिक्यात्
पुत्राःसत्यवत्याश्चरुंश्रेष्ठमत्नानयामात्रासत्यवतीयाचितासतीवाह्यमंत्राभिमेवितसच

वरंविसृष्टशमनगायिर्भार्गवमन्त्रवीत एकतःप्रणामकर्णानोदयानोवेदवर्चसो ८
सहस्रदीयतापुल्लकन्यायाःऊशिकावये शुकस्तमन्त्रज्ञातागतःसवरुणपतिकं ०
अनायदतातानयानुपयेमेवराजनो सुश्रुषिःप्रार्थितःपत्नीयावापत्पकाम्यया ८
अपयितोभयैर्मैत्रैश्चरुंस्तोत्रगतोमुनिः तावत्सत्यवतीयात्रासचरुंयाचितासती ११
श्रेष्ठमत्नानयायकत्मात्रेमात्ररदत्तये १ तद्विज्ञायमुनिःप्राहपत्नीकष्टमकारषी वो
रोदंश्यरःपुत्रोभ्रातातेवस्यवित्तमः ११ प्रासादितःसत्यवत्यासैवंभूःदितिभार्गवः प्रयात
दिभवेमौत्रैजमदग्निस्तोभवंत ११ साचाभूत्समदत्ताणाकौशिकीलोकपावती २॥

हंमात्रेअपल्लत १ प्रादात् मातुःचरुंहा ॥ एणोःसतोरेणकांवेजमदग्निरुवाहता ११॥
त्रमंत्राभिमेवितेसयंग्रदत्त आदत्त सृष्टेजगुमित्तदेवादतेपुत्रोवोरोभविष्यति भ्रातात्वस्य
वित्तमोभविष्यतीति १ एवंसाभूदितिप्रदितोभार्गवप्राह अथतदिपोत्रोवोरोभविष्यति त
तोजमदग्निः पुत्रोभवदित्यर्थः ११ साचसत्यवतीकौशिकोनयभूत् ११

श्री.
भाग.
नदी.
४२

भार्गवऋषेर्भूतः स्वतः ॥ १५ ॥ अग्नीनशातनाशयागास तदेवाहरजस्तमोहतमितिपा
वोतदेस्यमन्त्रात्तवीर्याजनेनकृतमपराधंवेकंतस्यदपदेतमैश्वर्यादिकमाह दैहया
नाभितिषाद्रः परिकर्मभिः परिकर्मभिः दत्तं दत्तं त्रेयमाया ॥ १६ ॥ अथाहतामिद्रिया

तस्योवैभार्गवऋषेः सतावसमनादयः जियोयाजज्ञपतेषांरामरत्नमिविश्रुतः ॥
यमाद्रवोसदेवांशोहैदयानां कलातक विःसमकृतोयथमाचक्रेतिः क्षत्रियामहो ३
सुतत्रभुवाभारमप्रसन्नमथामिक रजस्तगाहतमहत्फलमपिकृतैरसि ॥ १७ ॥ रा
जोवाच किंतदेहोभगवतोराजमेवजितात्तभिः कृतयेनकलंनष्टक्षत्रियाणामभी
क्षाशा ॥ १८ ॥ वादरायणिकः दैहयानमसिपतिरजुनः क्षत्रियधर्मः दत्तं नारायणो
शांशः साराय्यपरिकर्मभिः ॥ १९ ॥ वाक्रुन्दशशांतलेभेडर्मधतमरातिषु अथाहतेदि
योजः श्रीतेजोवीर्येयशोक्लं ॥ २० ॥ योगेश्वरतमैश्वर्यायुगायत्राणिमादयः चचारा
व्याहतगतिर्लोकेषुपवनोयथा ॥ २१ ॥ स्वीरत्नेराहतः क्रोडनेचोभसिमहोक्तः वै ॥ २२ ॥
जयंतेस्त्रिजोविभ्रदुरोधसरितोभुजैः ॥ २३ ॥ विस्त्रावितेसशिविरप्रतिस्रोतः सरित्तलेः नाम ॥ २४ ॥

भदिकं चलेभे यत्रयस्मिन्नेश्वर्ये अणिमादयोयुगाः ॥ २५ ॥ अंतस्पतदीर्यवीरमादीदशा ॥ २६ ॥
देवाभसिनर्मदाजलेसरितंतनर्मदा ॥ २७ ॥ रावापोदिखिजयेमादिषायाः समीपेनर्मदायां ॥ २८ ॥
देवपूजाऊर्वनेतनप्रवादस्यावरोधात्प्रतिस्रोतसः समाससाः सरितोजलेविस्त्राविते

२
सि
सशिविरमातस्पतसप्तदी
४२

नतश्चतुर्लोकिलिषः क्रीडेतमभिभविष्यति ब्रह्मः सन्पृहीतः सहिष्णोऽस्योत्पुण्योपिरिव सन्निरुद्ध
 अपुनश्चावज्ञया येन मुक्तः २१ इदानीं तत्कृतमपराधं दृष्ट्वा यन्नाह स एकदिना २२ अर्हणमा
 त्रिष्यादिह विष्णोऽप्यकामयेत्वा २३ तददर्शनादियत्तमस्मिन्नातप्यन् यतोऽग्निहोमयेनौ साभि

गृहीतो लीलायास्त्रीणां समलं कृतकिलिषः साहिष्णोऽसन्निरुद्धो मुक्तो येन कर्षयथा
 २४ स एकदा तस्मै गयो विचरन्निपिनेवने गृह्यया प्रमपदं जमदग्नेरुपाविशत् २५
 तस्मै सत्तरेदं यश्च निरर्हणमाह्वयत् तस्मै न्यामात्पवात्स्यहं विष्णोऽप्यतपोयनः २६ स
 वीरस्तत्र तदृष्ट्वा आत्मैश्वर्यातिशयायिनो तन्नाद्रियताग्निहोत्रोऽसौ साभिलाषः सहैदयः २७
 हविर्ज्ञानी मृषेर्दर्पात्तरो हर्तुमचोदयत् तैव साहिष्णोऽतीति सः सवत्सो कंदर्पवत्तात
 २८ अथ राजर्षिर्निर्याते रामश्चाश्रममाधत्तः पुतात तस्य दौरात्पंचुक्तेऽथाहिरिवाह
 तः २९ चोरमादाय परशुसत्तणं चर्मकर्मिकं अनथावत ईमं वीरं गेद्रवपूयं ३०
 तमापतंतं भयवर्षसो जस्य नृपं रवाणपरश्वथायुधं पेतोयचर्मो वरकर्मथोमभि
 र्भुतं जटाभिर्दृष्टोऽपरीविशत् ३१ अचोदयदस्ति रथाश्चपतिभिर्गदासिवाणार्हि
 शंतत्रिशक्तिभिः अदौहिणीः समदृष्ट्वातिभीषणास्तारामपको भगवानसूदयत् ३२

लाघः सहैदयः सहैदयैः सहवर्तमनः ३३ दर्पादेतोऽमृषेर्दविर्ज्ञानी मग्निहोत्रये नृदत्तेन रान
 चोदयत् ३४ सत्तणं कार्श्वकं वादाय ३५ पेतोयचर्मकं साजिनमंवरयस्य ३६

७५
 अर्हणतोप्यतां ४॥ लौरीहर्षप्रभेव ४॥ तीर्थसंमेवयाचकारायमनियमैश्चयुतचेतनावित
 यस्पसः ४॥ इतिनवमेपंचदशः ५॥ कोउप्रोथ्यासुनसुतेनमदगौहतेसुद्धः रामात्सवयुःशोको
 ॥ वधामित्रस्यवानयः ११ किंविदीषतचित्ररथेगंधर्वगानेस्पृहायसाःसाकिंचितसस्मारेतिवा

वयंदिदंस्त्रिणांस्ततस्तमयार्हणतो गताः ययालोकगुरुर्देवः पारमेष्ठमयापदं ४॥ त
 मयारोचते नृवीर्वादीलौरेयथाप्रभा दमिणामाशुभगवोस्तुष्यतेहरिरोधरः ४॥
 राजोमूर्धावभिलक्ष्यवधोव्रसवथादुरुः तीर्थसंसेवयाचोदोजसंगाचुतचेतनः ४॥ ३
 तिष्ठीभागवतेनवमेपरपुरामुवारितेदेदयानुनवधोनामपंचदशः १॥ शुक्रः पि
 तृपशुदितेरासस्तथेतिजरुनंदनः संबोद्धतीर्थचर्याचरित्वाशुमनाव्रजत १ क
 दाचिद्वेणकायातागंगायापद्ममालिने गंधर्वराज्ञीकृतंमसुरोभयधशत २ वि
 लोकयेतीक्रीडंतं सुदकार्यनदीगता ह्योमवेक्षानसस्मारकिंचिच्चित्ररथस्पृहा ३ का
 लात्पथतेविलोक्यमुनेः शापविशंकितो मृगपक्षकलशोतस्योपुरोधायकृतोजलिः ४
 यमिवावंशमृनिर्जातापत्न्याः प्रकृपितोवेधीत ह्येतैनापुत्रकाः पापामितुक्तास्तेनवकिरे ५
 रामः संबोदितः पित्राभ्रातृन्नात्रासदीव्योत प्रभावशोमुनेः सम्पक्वमायेतपसश्चसः ६

कलशोपुरोधाय ४ अमिवावंशमानसजाता १ आस्तातिलंघिनोभ्रातृणोमातृश्ववधेसंबोदि
 तः सन्मुनेर्यः समाधिस्तपश्चतपोः प्रभावतः यदिनदमोतहिमामपिप्राप्तेसमर्थः यदितद्द

नवयित्तसमर्थरतिजानत्रित्यर्थः ५
 सौतर्हिमपिसेतुष्टः सत्पान

श्री.
भाग.
न.
५५

ननुतिनिदिहं कथं कृतवान् ननु तत्राह पितृविद्वानिति पूर्वोक्तपत्राभिप्रायः ८ सर्वदा चि।
यवये कारुण्येनैकगौदे येऽर्जनसखताश्चादिना ११ भगवता वेशिताथीर्यमते ११५

वरेणैकदयामासपीतः सपत्नीसुतः वरेहता नो रामोपि जीवितं चास्थितिं वये ७
उतस्युतैजशालिनो निद्रापायश्चान्द्रसा पितृविद्वान् सपोदीर्यरागप्रकेशरुद्धे ८
येर्जनसखताश्चादिनाः सखित्वेयं रागरीर्यपराश्रितलेभिर्धर्मनक्षत्र ९
एकदा प्रभुनो रामे स आतरे वने गौदे वैरमिसाथविषबोलव्यकिद्राउपागमत् १०
हृष्टाग्रागारश्चासीनमावेशिताथीर्यमते भगवत्सुतमशोकैर्जन्तुहृणयनिश्रयाः
११ यावन्मानाकंपणयुः सममाजतिदारुणोः प्रसह्यशिरउत्कृत्यनिसुस्तेहव्रवो।
धवः १२ वेणुकाडः खशाकारो निज्जन्मात्मानमात्मना रासुरामोहितातेति विदुकोशा
चकैः सती १३ तस्मिन्पुनरुदयोदारासपातं वत्सरं त्रय्याश्चममासायददृशपितरे
दत्तं १४ तत्रैवैवरोषासर्षातिशोकदेगविमोहितः हातातसाथोयमिहपक्तासात्स
गतोभक्तम् १५ विलप्येवपितरंदेहेनियायथात्पुत्रये प्रहृष्टपरसुरामः क्षाताया
मनोदधे १६ गतामादिपत्नीरामोवसन्नविहृतश्चिय तस्यासशीर्षभीराजन्मयेचक्रे।

३ःखादीनांवेरोनुविमोहितः १५१६ ब्रह्मज्ञैर्विहताश्रीर्यस्याः तंदे । महागिरि १॥
राजन्सुरामस्तेषां शीर्षमादिपत्नीमथेमहातांगविचक्रे १७॥

तुषोरकेनप्रव्रसणानोभयावहोचोरांनदीचक्रे तथापि सर्वत्रवथेकिंकारां नत्राहंतेह
तेनिसादेनप्रमंगलकारिणिप्रगायवर्तिनिर्भते ॥ ६ ॥ त्रिःसप्तकृतोरेणकयाडः।वविशाउरस्ता
उनेकृतंततोरासमतावक्तवः दत्रमुत्सादितेवानिति प्रसिद्धिः ॥ ११ ॥ संस्तानंसंस्मरतिःतदेवल

तद्रक्तंनदीतोरासप्रसणपभयावहो दत्तंकृतापित्वथेदेवेमंगलकारिणि ॥ ६ ॥ त्रिः
सप्तकृतः।दधि।वीकृतानिः।त्रिये।प्रभुः समंतपंचकेवक्रेशोणितोदाइदात्रव पित।
कायेनसंधाःधशिर्वादायवर्दिषि सर्वदेवमयेदेवमजानमयजन्मवैः ॥ ६ ॥ ददोप्रा
वीदिशोदेवेवसणोदतिणोदिशो अभयवैप्रतीवीवेउद्गात्रउत्तरदिशो ॥ ११ ॥ अमेभ्यांवा
तरदिशः।कण्ठपायचमय्यतः आर्यावर्तयेपदृष्टसदेष्यस्ततःपरे ॥ ११ ॥ ततप्रावम
येस्तानावंपूनाशोषकिलिषः सवस्वतोव्रह्मनयोदेजेवभ्रवापुमान् ॥ ११ ॥ सदेहजमा
दमिस्तलन्यासंज्ञानलक्षणं ऋषीणांमंडलेसोभूत्सप्तमोरासप्रजितः ॥ ११ ॥ जामदगमी
पिभगवांजामः।कमललोचनः आगामिन्यंतरेराजन्वर्तयिष्यतिवैहृदत ॥ ११ ॥ आस्तिया
पिमदेरासैमस्तदंडःप्रशान्तथी उपगोयमानचरितःसिद्धगंधर्वचारोः ॥ ११ ॥ पंचभृगु
शुविद्यात्माभगवद्विररीचरः अववीर्यपरेभावभुवोदन्वदशान्तरा ॥ ११ ॥

प्रातिरुंयस्मिंसदे
दंलव्या।सप्तसुमीणांमंडलेसप्तमोऋषिरभूत ॥ ११ ॥ हृदहसवेदंवेदप्रवर्तकेषुसप्तपिषेकान
मोभविष्यतीत्यर्थः ॥ ११ ॥ भुवोभारमहत भारमवाहनपानिति ॥ ११ ॥

श्री.
भाग.
नसी.
ध

तदेवंप्रसूता सुप्रसमाप्यप्रसूतयाद गायेरिति सुज्ञातेनाविद्यामित्रः २० ते सर्वे लिंगसमा
वायमायेन प्रसूतः पदधातीति वक्तुं दस्युवोचते तथा च युतिः तस्य हविषामित्रसे
कशाने पुत्राः प्रासः पंचाशदेवपाया सोमयुक्तदोषः पंचाशत्कनीयांस इत्यादि तत्र च विद्या
मित्रपुत्रेषु भार्गवस्याजीगर्तस्य देवराते स्य जेष्टतमवयवमपते तथा आद्या लायनवोयाया
न्यादिभिः कौशिकी देवराते प्रववत्तवत्तं प्रववत्तवत्तं ववत्तवत्तं ववत्तवत्तं नतवत्तवत्तं

गायैरभून्महातिजाः समिद्धवर्णावदः तपसा तान् सुहृन्मयीलेभे च सवर्चसं २१ वि
द्यामित्रस्य वैदासस्य त्रापकशानेन पृथग्भ्यः पुत्रमभ्युदयो मभ्युदयो दस्युववत्ते २२ पु
त्रकृता पुनः शोफदेवराते च भार्गवः अजीगर्तस्य तान् गृह्यपप्रकल्पता २३ यो
वैदविष्मदमत्ते विक्रीतः पुरुषा पशुः स्तना देवा अने शादीन्मुमुक्षुषाशवंधनात् २४
यो रातो देवयजवेदे वैर्गायिषुतापसः देवरातस्ति ल्यातः पुनः शोफस्त भार्गवः २५

रं तथा च सति एकपदस्य विद्यावत्तवत्तं तवत्तमानगोत्रते विनाभ्युवगि
रागाणादिभिः २६ तत्कतो भ्युवंशभवस्य देवरातस्य कौशिकप्रववत्तमित्याशंक्य त
पुत्रपादयत्राह पुत्रकृतेत्यादियावत्तमानातिपूर्वमजीगर्तस्य तन्नेमथमत्तेन पितृ
भ्यामममतां विहाय विक्रीतत्वात् सत्तपस्य सत्तान् जेष्टपप्रकल्पतामिति २७ एत
देवस्य स्य पितृविशिनष्टियशोतदाभ्यां समवे प्रमुवे प्रमुवत २८ भार्गवायिगायिषुगायै

वैश्वदेवे देवराते विद्यामित्रः २९

२९

नतस्योष्टं ऊशलं न मे निरे मध्यमतस्यानर्थावदन्तं दृष्टं तां गौकृतवन्तः मुनिविद्यामित्रः ११ पं
वाशभाकनिष्ठैः साकं समथमो मधुलं दाडवाचनो साकं यमेष्टं कनिष्ठं वा भवामितासजा
नीतिमन्ते मते तस्मिन् यतिष्टामेति एवमुक्ता मंत्रदृष्टं कस्य नूनं कतमस्या मृतानामित्यादिमं
त्राणाद्रष्टा रं पुनः शोफं मेष्टं चक्रः तदा हवयं सर्वं तामनं चः स्मदि अनुगतारः कनिष्ठाः समर्थः
११ ततः प्रसन्नो विद्या मित्रस्तानाद वीरवन्तः पुत्रवन्तो भविष्यथ ये पूयं मे मानं पूज्यतममुष्ट

ये मधुलं दस्योष्टाः ऊशलं मे निरे नतत प्रशपता मुनि कुदो म्नेका भवतर्जनाः ११ सा
दावाचमधुलं दाः साद्वपवाशताततः यत्रोभवान्ता नोते तस्मिन् लिष्टा महेवयं ११ मेष्टं
मंत्रदृष्टा चक्रस्तामनं चो वयं स्मदि विद्या मित्रः स्तानाद वीरवन्तो भविष्यति ये मानं
मेनुष्टां तो वीरवन्तमकर्तमां १४ एषः वैः ऊशिका वीरो देवरातस्तमनित प्रमेवाष्ट
कदा रीतजयकते मदादयः ११ एवं कौशिक गोत्रं तवैद्या मित्रैः दृष्टानियं प्रवरांता
रमापन्नं तदि चैवं विकल्पितं १५ इति श्री भागवते नवमोऽध्यायः १५

ह्यंतः अनुवर्तमानाः संतः मां वीरवन्तं पुत्रवन्तं च कर्तृकृतवन्तश्मर्थः १४ देऊशिका पर्वदेवरातः
वोपुष्पदीयः ११ कौशिक पर्व यतो विरो मत्स्रः तमेन मनिताः दुगकृत प्रमेवाष्टकादयस्त
स सता र्था सरः ३५ संहति एवमिति एके प्राप्ताः एके नुष्टहीतः अन्यस्तपुत्रतेन स्वीकृतश्च
इति श्री भागवते नवमोऽध्यायः १५ ॥

श्री
भाग
नदी
धर

आयोः सप्तदशो विलम्बेष्ट पुत्रसंपत्तसु स्तुतेषु दत्तवृद्धादिवत्तर्णोर्वशवर्णनं । इह श्रीकृष्ण
वता रप्रस्तावादिचरणैकमणामत्यादिकमणप्रक्रांतमिति यस्यां वंशकृष्णवतारः तस्य वंश
तिवितत्तादेतेन वृत्तान्ते शतः पुत्रवत्सः पुत्राणां देवानां कनिष्ठा नां वंशावतारो दानी प्रथमस

श्रीवादर्धे चणिकः यः पुत्रवत्सः पुत्राणां पुत्रस्य भवत्तताः नक्षत्रः दत्तवृद्धादिवत्तर्णोर्वशवर्णनं । इह श्रीकृष्ण
वता रप्रस्तावादिचरणैकमणामत्यादिकमणप्रक्रांतमिति यस्यां वंशकृष्णवतारः तस्य वंश
तिवितत्तादेतेन वृत्तान्ते शतः पुत्रवत्सः पुत्राणां देवानां कनिष्ठा नां वंशावतारो दानी प्रथमस
श्रीवादर्धे चणिकः यः पुत्रवत्सः पुत्राणां पुत्रस्य भवत्तताः नक्षत्रः दत्तवृद्धादिवत्तर्णोर्वशवर्णनं । इह श्रीकृष्ण
वता रप्रस्तावादिचरणैकमणामत्यादिकमणप्रक्रांतमिति यस्यां वंशकृष्णवतारः तस्य वंश
तिवितत्तादेतेन वृत्तान्ते शतः पुत्रवत्सः पुत्राणां देवानां कनिष्ठा नां वंशावतारो दानी प्रथमस
श्रीवादर्धे चणिकः यः पुत्रवत्सः पुत्राणां पुत्रस्य भवत्तताः नक्षत्रः दत्तवृद्धादिवत्तर्णोर्वशवर्णनं । इह श्रीकृष्ण
वता रप्रस्तावादिचरणैकमणामत्यादिकमणप्रक्रांतमिति यस्यां वंशकृष्णवतारः तस्य वंश
तिवितत्तादेतेन वृत्तान्ते शतः पुत्रवत्सः पुत्राणां देवानां कनिष्ठा नां वंशावतारो दानी प्रथमस

पुत्रमाह यतिपर्वे नक्षत्रययातियउप्रभृतिष्विदृष्टं दत्तवृद्धः दत्तवृद्धस्य २१ दीर्घता
मरुपितः ४ स्मृतिमात्रप्रवर्तिरोगः ३ विवाशयतीति तथा १ ततः प्रतर्दनादिशब्दा
पुमनः सकाशादलकादयः ५ सततिस्ततः सप्तकेतोदृष्टकेतः ८

तस्मात्सुकुमाराः तस्माद्वीतिहोत्रः तस्य गर्भः अतो भर्गात् भार्गभूमि १ काशयः काशेर्वेषाः
कोशे प्रपितामहस्य दत्तवृद्धसा न्वयं ते यांतीति तथ्याततः अनेन सः सुदोजते ॥ कृतकृत्यः स
यतः आत्मवान् दानी अतः पुत्रोत्पादनेन कृतवानित्यर्थः ॥ १४ ॥ तेषामतिभ्रंशाय गुरुणा वृ

ष्टष्टकोत्पत्तितस्मात्सुकुमारः द्वितीः सुरः वीतिहोत्रस्य भर्गात् भार्गभूमिरभूत्तपः १ इती
मेकाशमीभूयः दत्तवृद्धानुपायिनः वैभस्वरभसः पुत्रो गभीरश्चाक्रियस्ततः ॥ तस्य
होत्रे ब्रह्मजनेष्टुष्टवंशमनेन सः सुदस्ततः अविस्तस्माच्चिक्रुजर्मसारथिः ॥ ततः
शातरयो जजेत कृतकृत्यः स आत्मवान् रजैः पंचशतामासन् पुत्राणां समितौ जसां ॥ दे
वैरभ्युथितो देवा नृते दद्याददददिव इंद्रस्तस्मै पुनर्देवा दृष्टीता चरणौ रजैः ॥ १५ ॥ आत्मा
नमर्ष्यामास प्रजापत्यं विशंकितः पितृपुत्रे पुत्राया च मानाय तोददः ॥ १६ ॥ विविष्ट
पंमहेद्राय मसं भागांस्तस्माददः गुरुणा हयमाने शौवलिभिन्नयात्र जैः ॥ १७ ॥ अवथी
इंशिता भार्गव कश्चिद्वशेषितः ऊशात्यति दत्तवृद्धा संजयस्तस्मात्तोजया ततः कृतः
कृतस्यापि जजेत हयं वतो नृपः स हरेन कृतो हो नोजय स नृत्ततस्ततः संकृतिस्तस्य
विजयः दत्तवर्धमा महारथः ॥ १८ ॥ दत्तवृद्धान्वयाः भूमेष्टुष्टयनाद्दधान ॥ इति श्रीभा
गवते नवमस्कंधे सप्तदशोऽध्यायः ॥ १९ ॥

दस्पतिः नाश्रमिचारविधानेनाग्नौ हयमाने सति ॥ सिंहावल्लोकेनाह दत्तवृद्धपौत्रात् ऊशां
त्यतिः प्रतेः संजयः ॥ इति श्रीभावार्थनवमस्कंधे सप्तदशोऽध्यायः ॥ १९ ॥

श्री.
भाग.
नदी.
५०

अष्टादशो ययातिस्तनाद्रमसकयोचते यस्यापंचसपुत्रेषुकनीयानग्रहीजरो तस्मराज्यस्यपरि
णाममनयोर्यस्यतन्त्रेतीति तथा तत्र हेतुः यजेति २ स्थानात्सर्गात्तद्विजैरगस्यादिभिः ३
यवीयसोऽप्रातृनादिनात्वायसुकसहस्रपर्वणात्कन्याभ्योक्ततदारः सन् नप्रतिलोमतादौष

सुकः १ पतिर्ययातिः ययातिरायतिर्ययति कृतिः षडिमेनद्रमस्यासन्निद्रियाणि वदेहि
नः २ रागनेत्रयतिः पित्रादन्ततन्त्राणामविद्य यत्र प्रतिष्ठः पुरुषात्माननावबुध्य
ते ३ पितेरिभ्यश्चितस्यानादिद्राणाधर्मणादिजैः प्रापितोऽजगत्तत्रैययातिरभवत्तपः
वतस्तस्यादिद्रादित्वात्प्रातृनात्वायवीयसः दृष्टिदारो जगोपोर्विकायस्यहस्रपर्वणाः ४
राजोवाच ब्रह्मर्षिर्भगवाक्कोयः तत्रैवधुमनाद्रमः यजनमविप्रयोः कस्माद्विशुद्धः प्रति।
लोमकाः ५ सुकः एकदादानवैर्द्रस्यशर्मिष्ठमामकस्यका सखीसहस्रस्यपुत्तिये
रुपुष्पाचुभामिनी देवयाम्यापुरोयानेषुयितदुमसंजले यचवत्कलगीतालिगलि
नीपुल्लिवत्ला ७ ताजलाशायमाशायकन्याः कमललोचनाः तीरेमस्यउल्ललानि।
विजङ्गः सचतीमियः ८॥

ईश्वरवदिनादिति दर्शयन्कथामाह एकदेत्यादिना प्रतिजग्राह तद्वचरति तेन पुरोः सुक
स्यपुत्रादेवयाम्याचवचरदिति द्वयोरनयः ६ कलगीताम्रलयोपुत्तानि नचिनीषु।
लितानियसि सपुरोयानेषुवत्लाशमिष्ठः ७ सचतीः सचत्पः ८॥

पूजाननी स्त्रीयं मत्ता गुरुपुत्रावासः समवायस्य रथात् ॥ असंप्रते प्रमायं ॥ प्रमायमेव वा
 सां प्रोक्तं वर्णनै नवनक्ति यैरिति विभिः ये वा सत्ताः परस्परं सो सुखं सुखात् तत्र तेन तन्मिदारेते
 वीत्पुत्रं जेतं गिरिशं सह देव्या वृषस्थितं सहसोतीर्य वासं सिपर्यधुव्रीडिताः स्त्रियः ॥
 शर्मिष्ठा ननी वासो गुरुपुत्राः समवायत स्त्रीयं मत्ता प्रकृतिता देव्यानीदमव्रवीत् ॥
 अहो निरीक्षता सस्यादासाः कर्मसांप्रते असाध्यं हतवती शुनी वहविरधरे ॥ यैरिदे
 तपसा भृष्टं सुखं पुंसं परस्ये धार्यते यैरिदं जीतिः शिवः पंथा अदमितः ॥ यानंदं स
 पतिष्टते लोकनाथाः स्वदेयराः भगवानपि विद्यात्पावनः श्रीनिकेतनः ॥ वयं तत्रापि
 भगवः शिष्योऽप्यात्रः पिता स्वः अस्माकं हतवती शुनी वदमि वासती ॥ एवं लिपंती शा
 मिष्ठा गुरुपुत्री मभाषत रुषा च सत्सु वंशीवधर्विता दष्टदक्षदा ॥ आत्मव्रतमविज्ञाय
 कस्य सेवकमिदं किं किं प्रतीयसे साकं गृहानलिभुजो यथा ॥ एवं विधेः सपरुषैः
 क्षिप्ताचार्यं सतां सती शर्मिष्ठा प्रातिपत्कृपे वासं आदाय मसुना ॥ तस्मात्ताया सगृहे
 ययाति मृगयां चरन् प्राप्नोयद्वयं रूपेजलायीतां ददर्श ॥ दत्ता स्वसुतं रवास
 त्तस्यैव भाविवाससे गृहे तापाणि नापाणि मुजहार दया परः ॥

न प्रेशास्यथ नोति धृष्टपंथा वेदमार्गः ॥ तदेवं ब्राह्मणमिव तावत्सु तत्रापि वयं भगवः
 प्रसादपिता नः शिष्यः पवसत्यपि अस्माभिर्धार्म्यं वासयमसती हतवती ॥ १५ ॥ १५ ॥

श्री.
भाग.
नटी.
४८

निषिद्धोयंप्रतिसंवेद्यश्चित्तशब्द एवमिति २५ ब्रह्मणमेव ते हृणीहि किमनेनाग्रहेणोतिवेत
त्रादनन्नाद्याएरुति ब्रह्मसंतः सतः कवः शुक्रात्मनसजीवनीवियामथागततदाचदेवयानीप
तिचकमेरुवगुरुपुत्रीममयुजोतिनतासुहृदन् नतश्चक्रपितासतीतवेयंविद्यानिफलाभव
त्वितिनेशाशाप सचतवववहीसा पतिनेभवदितिताशाशापतदेतदाहयमहमशयतस्पशा॥

तैवीरमाहोशतसीप्रेमनिर्भयार्मिय राजेस्तुवागृहीतेनेपाणिः परपुरेजय २६ ह
स्तग्राहोपयेमाभ्रहीतायास्तयादिमे एवईशाकृतोवीरसंवेद्यो नौनयोरुषः २७ यदि
देहपल्लग्रायामवतोदर्शनमम नन्नाद्याणोमेभविताहस्तग्राहोमहाभुज कचस्यवा
हस्तपस्यशापायमशपेपुश २८ ययातिरन्तभिप्रेतदेवोपभृतमात्मनः सनस्तता
ज्ञतेब्रह्माप्रतिजग्राहतद्वचः गतेराजनिसावीरेद्वत्रस्फुटतोपितः सवेदयत्तःस
वेमुक्तसमिष्टयाहृतं २९ उर्मिनाभगवान्कायः योरोहितेविगर्हयन् सवत्ह।
तिचैकायोतीउहित्रासययौपुरात २९॥

पात २२ अग्राह्यायत्नादनभिप्रेतमपिदैवोपभृतंशपितेब्रह्मातज्ञतेतस्योसकामंस्वेमन
अब्रह्मोनेसथमेमदीयंमनःप्रविशदितितस्याः वचः प्रतिजग्राह अंगीकृतवान् २३ शर्मि।
सहवेयौपिदैववशादेवाभवदितिदर्शयन्नाहगतीराजनीतिनवभिः उक्तंभित्तकीत्या
ह कृतंरूपप्रदेपादि २४ कापोतीसेवहृति २५॥

प्रपनीकादेवास्तेविवक्षिताः जयंप्रापणीयाश्चमिप्रेतं यक्षतथाभूतं ज्ञाताप्रपनीकानां विवा
दितमिति वा २६ सावुगासखीसदिताशर्मिष्टामामः नयानिति २७ तत्तस्मान्निगताकुक्रास
कंदवीक्षतस्मादेवस्थितादर्थस्यप्रयोजनस्यगौरवंचवीक्ष २८ तस्माधानोपगच्छेत्सर्थः

वृषपर्वतमोक्षायप्रपनीकविवक्षितं गुरुप्रसादयन्मूर्द्धापादयोपतितः पथि २९ त
णादिसन्मगवानुशिष्यं व्याचष्टुभार्गवः कामागोः क्रियतां राजनैतां सकृमिहोत्सहे ३०
तथेत्सर्वस्थितेशां देवयानीमनोगतं पित्रादनीयतोयास्यसाचगायातमामनु ३१ स्वा
नातत्संकंदवीक्षतदर्थस्यचगौरवं देवयानीपर्यचरन्ती सदस्तेषां दानवत ३२ ब्राह्म
षायस्वतादनासदशर्मिष्टयाशनः तमाहराजन्शर्मिष्टमाधास्तत्पेनकविचित ३३
विलेक्योशातसीराजन्शर्मिष्टासप्रनोक्वचित् तमेववच्रेरहसिसखाः पतिमजोसती ३४
राजपुत्राधितोपपेधमचावेत्सधर्मवित् सखः क्वकववः कालेदिष्टमवाभ्यपयत ३५
यउचत्वसंवैवदेवयानीप्रजाया इहोचानुचष्टुर्वशर्मिष्टावायंपर्वणी ३६ गर्भ
संभवमाख्याभर्तुर्विज्ञायमानिनी देवयानीपितुर्गदंययौकोथविमूर्किता ३७

प्रपत्यर्थस्तकाले प्रार्थनातथाः कामप्रणधर्ममेवेत्पुत्रकस्यवचश्चसरन्दिष्टदेवप्राणि
तमेदत्तं गमभ्यपयत न त्वकामतश्चर्थः ३८ आख्याः शर्मिष्टायाः भर्तुः
सकाशात् ३९ उपमंत्रयत्प्रसादयन् ३४॥

श्री.
भाग.
नदी.
५१

विहृतं तेषां केशीतीति तथ्याते इति त्रिका मे रया णः त्रिभोसिका मानां भोगेति वा प्रकथा
इति हि योः भियां स्थितिः अभितो धारयिष्यति तस्य वयसा कामं वयसं सताययेत् नरा वयस्य
यातव्यमप्येनीयतः मिति ॥ ३३ ॥ अथ वयस्यो निर्विहृतः ताजरा वयसा संगमयेत्यर्थः ३४ इति लव

प्रियामनुगतः कामी वयोभिरपमं वयस्य न प्रसादयितं शोकेणादसंवाहनादिभिः ३५
शुक्रं लज्जादकृषितः स्त्रीकामात् संपूरुष ताजरा विप्रशक्तं मेदविप्रकरणी नृणां ३६
यथातिरुः अत्र भोस्य वयसा मानां प्रसन्न इति यस्मिन् शुक्रः व्यस्य सतायया कामं
वयसा यो भियां स्थितिः इति लव्यवस्थानः पुत्रं मेष्टमवाचत यदोतात प्रतीकं मां ज
रादेहि निजं वयः ३७ मातामदकृता वत्सन नरा विषयेषु वयसा भवदीयेन रसे
कृतियया समाः ३८ यदुक्तं नोत्तरे जरायाः प्रसन्नं मेतरा प्राप्तया तव अविहृतिः
विश्रास्य वेत्तस्मै निपूरुषः ४० तव संचारितः पित्रा दुःखं आनुभूय भारत प्रत्याचा
त्युरथ भिजास्य निपूति त्वुदयः ४१ अष्टकं नयं पूरु वयसां तु गुणायिकं तत्
मप्रमत्तं दुःखं मां प्रत्याख्यातमर्हसि ४२ पूरु वयस्य कोनुलोके मनुष्ये दपित्तरात्मक
व्यवस्थानं जरायाः व्यवस्थितिः पुमान् प्रतिकर्तृदमोयस्य प्रसादादं दते परं ४३ ॥

तिर्यनसः ४४ यतो नयमं साः अनित्ये च यौवने निपुदयः ४५ तं जरा किं प्रदीप्यति इमं रु
जं प्रत्याख्याने मां कथा इत्याह तत्त्वमिति आत्मकतः स्वदेहकर्तः प्रत्यपकारकर्तृकोनुत

987
तथापि पितर्यभित्तिं कुर्यात् स उत्तम यस्तु शोक्तकारी समर्थः यस्तु प्रदा कुर्यात् सोऽर्थः प्रक
तापितरुचरितं पुरीष प्रायः ५५ जज्ञेषे सेवितवान् यथोपजोषयथा प्रीति जज्ञेषे ५५ नानाविभा

उत्तमं पितृं कुर्यात् शोक्तकारी च मध्यमः अथर्मा प्रदया कुर्यादकर्तो चरितं पितः ५५ इति
प्रसूदितः पुरुषं पृथग्पृथग्प्राजरां पितः सोऽपि तद्वयसा कामान्पथावज्जज्ञेषे नृप ५५ समदी
पवती सम्पकपितृवृत्तमालयस्रजाः यथोपजोषे विषया ज्ञज्ञेषे व्याहृतं द्रियः ५५ देवया
मप्यनुदितो मनोवाग्देहवस्तुभिः प्रेयसापयमं पीति सुवाहप्रेयसिरहः ५५ अयं जगत्
पुरुषं क्रतुभिर्भूरिदक्षिणैः सर्वदेवमयं देवं सर्वदेवमयं हरिं ५० यस्मिन्निदं विराचितं
यो मनीषु जलदां वस्तिः नानावभाति नाभाति स्वप्रमाया मनोस्थः ५८ तमेव प्रदिविष्य
सर्वांस्ते देवपुत्रास्तु यं नारायणमणीयां संनिराशीरयजत्प्रभुं ५९ एवं वर्षसहस्राणि
मनः प्रेष्टुमनः स्वायं विदधानोऽपि सत्पुत्रावर्षभौमः कदिन्द्रियैः ५९ इति श्रीभागवतेन
वमस्कं ये ययाति चरिते अष्टादशोऽध्यायः १८॥

तियावदिन्द्रियप्रवृत्तिः तदुपरमेनाभाति स्वप्रमायां भांसहितो मनो रथ इवेत्यर्थः मनः सखेका
मभोगे कदिन्द्रियैः कृत्स्नितैः परासुखैरिन्द्रियैः ५९ इति श्रीभावार्थनवमे अष्टादशोऽध्यायः १८

श्री.
भाग.
नटी.
५

ऊनविंशोययातिः संवेष्टितं न नोपमं देवयानौ समाश्रयं विरक्तो मुक्तिमाप्तवान् शुक्तमोगासा
ज्ञाहस्यन्नजवह्न्यमात्मनः विदेवयत्रियामाहनिर्वहयितमाप्तवान् २ कामानाचरन्नुपभुजानः
गायामितिदांस । मेदिथेनमाहृशेनाचरितामदिथस्याचरितं यस्यामितिवा यस्ययामनिवा
सिनः कामिनोमदिथस्याचरितं सवनेस्थिताधीयाः शौचं तितसगाथोष्टएशात्मानमचल

शुकः सत्यमाचरन्तामात्रेणोपकृतवमात्मनः बुद्धाश्चयैतिविस्मोगाथामेतामगाय
त । एषभागव्यमंगाथोमदिथाचरितोभुवि पीरायस्यात्रशौचंतिवनेप्रमनिवासिनः
२ वरुणकोवभेकसिद्धिचिन्मियमात्मनः दृदर्शकूपेपतितोस्वकर्मवशाणमजो ३ त
स्याउडशणोपापवस्तः कामीचिचितयेत वधदतीर्थसहृत्विषाणाप्रेणरोधसि ४ सो
तीर्षकृपात्सश्रोणीतमेववकमेकिलं तथाहृत्मेसुदीपवद्भोजाकांतकामिनी ५
पीवानेष्मशुलंप्रेष्टमीठांसंयभकोविदे संपकीजवृषस्तोवक्तोनांरतिवडेनः रेमेका
मप्रहप्रस्तआत्मानेनावबुध्यत ६॥

द्वारह वस्तुति भ्रियामनुलद्वारह अज्ञामिति वनेसंसा
रेधियत्रिषयं ३ रोथसितदेविषाणाप्रेणमृदादिकमुहृत्पतीर्थनिर्गनायमार्गेवधत ४ वृत्त
इति शीर्मेष्टाप्रमुखाः कामयामास्तः कांतंप्रतिकामिनो कामवत्पः ५ पीवानेपुष्टंश्मशुलंश्म
शुवह्नलंरतिसमर्थंइत्यर्थः मीढांसंवेतः सेक्तासंयभकोविदंअभिदंअतएवप्रेष्टनावबुध्यत

स्वामिनमिति ७ सुक्राभिप्रायेणाह ८ उडविशकारे वस्तुभातिशब्दे प्रसादयिते ९ दृष्टान्तम
किं न तु जरया संभोगा समर्थमकरोत् अर्थाय स्वप्रयाः कामभोगाय योगवित् अपायतः नरा
६ नपार्थेन वतिशक्तिर्देदावित्यर्थः ॥ कृपलव्यथा सदकामैः सेव्यमानेन न तद्व्यति ॥ ननु त
दि ३ ननु वदन्त्येव विषयाः सेव्यतां ततो मनसि प्रीते सति कामोपशान्त्यमोहो निवर्ततेति चेत्

तमेव प्रेष्टुमया वस्तुमानमजामया विलोक्य कृपसेविशानामृष्यदस्तकर्मतत् ७
तं उद्दं स ह्यहं कामिने दानसौ ह्यदं श्रद्धया हिसमुत्सृज्य स्वामिनं उः सिताय यौ ८ सो
पि चानुगतिः स्वैरं कृपणस्तो प्रसादितं ऊर्वनि उडविशकारे नाशक्रोमयिसंयितं ९ तस्य
स्तत्र हि जः कश्चिदजासा स्य किं न दुष्ठा लंवेतं दृष्ट्या भूयः संदये र्थाय योगवित् ॥ सव
दृष्ट्याः सोपि द्यमया कृपलव्यथा कालं वेदति ये भद्रे कामैर्नाद्यापितव्यति ॥ तथा
देहकृपाणः सधु भवता प्रेमयंत्रितः आत्मानं नासि जानाति मोहितस्तव मायया १२ यद्यपि
यात्री हि यं वेदिराण्यपि वेदियः न दुःखंति मनः प्रीतिं पुंसः कामदतस्य ते न जातकामा
कामानां उपभोगे नुशास्यति हविषा कृत्स्नवत्मेव भूय एवामि वदते ॥ यदा नु ऊरुते भावे
रवे भूतेषु मंगले समदृष्टेस्तदा पुसा सर्वाः स्वावमयादिशः ॥

तत्राह यदिति दाभ्यं न दुःखं
ति न पूरयति ॥ हविषा च तेन कृत्स्नवत्मा ॥ अग्निरिव तर्हि कदा केनोपायेन वामनसः संश्र
णं प्रीतिः सा यथा कामोपशमः स्यादित्यत आह यदेति षडिः अमंगलभावे रागद्वेषादिवैष

श्री.
भाग.
नली.
५१

३: एवानितरोवदतीति यातां ॥ स्त्रीसन्निधानंत सर्वथा ताममिताह मात्रेति शक्तिं
संकीर्णमात्मनश्च सा कर्षति न च तस्मात्ता गत्या निरुक्तता कथं ब्रह्मणि मनस आधाने
स्यात्तत्राह दृष्टीति यो नातु यथा येन संविशेन्न चोपभुंजीत तत्र दृष्टुतयोरनुष्ठानादौ

स्यादस्य जाडर्मनिभिर्भीर्यो यान जीर्यते तात्. सोऽऽ. ए निवहं शर्मकामो दुते तमेत ॥
मात्रास्वत्वादिवा ना विदित्ता संनो भवेत् कलवो निद्रिय ग्रामो विद्वान्समपि कर्षते
२ एतं ब्रह्म सदसं विषयात्स्वेतौ सक्तं तथापि चानुसवनं तस्मात्तेषां जायते ॥
तस्मादितमदं तत्तु ब्रह्मण्यथा यजानसं मिदं ज्ञानिरहं कारचरिष्यामि मरुः सह ॥
दृष्टुतमसद्वृत्ता नातु यथा येन संविशेत् संस्थितं वा तस्मात्तत्र विद्वान् आत्मदृक्
२ इत्युक्त्वा नाहं प्रजायात दीय पूरवे वयः दत्तास्तत्र रसेन तस्मादाददेवि गतः सह ॥
दिशि दक्षिण पूर्व सौंड संदक्षिणतो यडे प्रती चोत्तर्वसं च के इदी चामनुमी च रे ॥
भूमं उलस्य सर्वं स्पष्टं मुहूर्तं मं विभं अभिषिध्यायु चोक्तं स्पवने स्यात्पवनययौ ॥
आसेवितं दधं पूगान् बह्वर्गं विषयेषु सः तत्रो न सुसुचेनोऽज्ञान पक्ष इवादिजः ॥

स आत्मदृग्भवति ॥ तस्य पूरोर्वशे स्यात्पयिता ॥ विषयेषु शब्दादिषा सोचितं षड्वर्गं परि
द्वियं सत्त्वं सुसुचेत तत्ता जयदा विषयेषा सेवितं सेवितं षड्सां इन्द्रियाणां वर्गं सुसुचेत्तत्ते मयः

विपुतं निरस्तं विगुणात्मकं लिङ्गयेन प्रतीतः प्राकृतः ॥ प्रस्तोभमेवाह परिहासमिति यदा
प्रस्तोभं निवृत्तिमार्गे प्रोक्तं न मेने ॥ कथं समावेष्टत दाह नम इति नमनादिभिः समाधानम

सतत्र निर्वृत्तसमस्तसंगप्राप्तानुभूत्या विपुतत्रिलिङ्गः परमस्त्रीवत्सर्गावास्तु देवलेभे
गतिं भागवती प्रतीतः ॥ शुक्लागाथां देवयामी मेने प्रस्तोभमात्मनः स्त्रीपुंसोः स्नेहवै
क्त्या परिहासमिवैरितं ॥ सासन्नितास्तुदां प्रयायामिव गच्छतां विज्ञायेच्चर
तंत्राणीमायाविरचिद्वितं प्रभो ॥ सर्वत्र संगमुत्सृज्य स्वमौपम्येन भार्गवोऽहं
सुनः समावेशपद्भिर्धुने लिङ्गमात्मनः ॥ नमस्तुभ्यं भगवते वास्तु देवाय वेथसे स
धुनेधिवासाय शोभाय वृद्धते नमः ॥ इति श्री भागवते नवमस्कंधे यज्ञानि चरि
ते नामैकोनविंशोऽध्यायः ॥ वादरायणिरुः पुरोर्वेशप्रवक्ष्यामि यत्र जातो सिंभारत
यत्र राजर्षयो वंशप्रसूते वंशप्रजतिरे । जनमेजयोऽस्य भूतपूरोः प्रवितोऽस्तत्सतस्ततः
प्रवीरोऽयं नमस्तुर्वेत्तस्माच्चारुपदो भवत ॥ तस्य सयुग्मभूतुस्तस्माद्भगवस्ततः संया
तिसत्सतस्मादंशोदायस्तत्सतः ॥

स्मरोति ॥ इति श्री भागवते नवमे नामैकोनविंशः ॥
विशेषितप्रसादा मराजासनमदोत्रतेः पुरोर्वेशोत्तदौष्यते भरतस्यैर्यते यशाः । तत्सतः ॥

दंयतेः सतः

विष्णुमित्रस्यात्मजाहमेनकायांजातातयाचस्वयं गच्छतात्रत्यक्ताश्वाराजम्कमेवाहमित्य
 र्यः ॥ किंकरवामेपादिवाक्कातदभिप्रायेज्ञातह उपयन्मिति ॥ गोथर्वविधिनमित्यः॥

नदिचेतःपौरवाणामथर्मैरमतेकचित् शकुंतलोवाव विष्णुमित्रात्मजैवाहंमत्ता
 मेनकयावने वेदैतद्गवाक्तावोवीरकिंकरवामे ॥ आसतास्त्रविदाहृष्टसता
 मर्दणाननः भयतांसेतितीवाराउष्मतायदिये चिते ॥ उष्मताः उपपन्नमिदंस्त्रुजा
 तायाः कृशिकानये स्वयंदिहृष्टतेराजकम्पकाः सहशंवरे ॥ गोमित्यक्तैयथाय
 मेसुपेयमेशकुंजला गोथर्वविधिनाराजदेशकालविधानवित् ॥ यमोद्यवी
 र्यश्चर्ममहिषीवीरमादधे श्रीभूतेस्वपुत्रेयातः कालेनासूतसासूत ॥ कावज
 मारणावनेसक्रेसमुदिताक्रियाः वहास्त्रगेद्रंतरसाक्रीडतिस्मसवालकः ॥ ते
 उरत्ययेविक्रांतमायिप्रमदोत्तमा देवदेशांशसेभूतेभर्तुरीतेकमागमते ॥ या
 दानजगृहेराजाभोयापुत्रावनिंदितौ शुण्वतांसर्वभूतानोवेवाग्राहाशरीरिणी ॥
 माताभस्त्रापितः पुत्रोयेनजातासपवसः भरस्वपुत्रउष्मंतमावसस्यः शकुंतला ॥

समयपूर्वकेण ॥ उरत्ययेविक्रांतं विक्रमाण्यस्य ॥ भस्त्राचर्मपात्रंतदन्माताश्रया
 रमात्रेपितरेवत्तपुत्रः तत्रदेतः येनेति आत्मावैपुत्रतामासीतिश्रुतेः भरस्वपुष्पाणश्रतेन

भरतनामतिरुक्तं

श्री.
भाग.
नदी.
५३

किंचरेतोधाः सेतावंशकत पुत्रोयमदयातिरेनयति तारयति तथाचश्रुतिः
पुनाम्नो नरकायस्मात्तितरेवायते सतः तस्मात्पुनरिति श्रुतः स्वयमेव स्वयं भवेति पाठो
तरेमात्पुत्रोः पुत्रपुतिविवादेयमुदयादमेनिर्णेत्यमस्य सभायाः सकाशात्तरेतोधा
रेतः सेतापितेव धर्मणा विहितपुत्रनयति न च मानेत्यर्थः ततश्च भाष्योपरो सीकृतवा

रेतोधाः पुत्रानयति न च देवयमदयार्त्वं वा स्यात्ता गमस्य सप्तमादश
उत्तला २५ पितृपुं परितो वै चक्रवर्त्तमहायशः यदि मागीयते ते सप्त
रंशभुवो भुवि २५ चक्रदक्षिणहस्ते सप्तमकोशो सपादयोः रेजे महा
भिषकेण सोभिषितो धिरादिभु २५ पंचपंचाशतामैथे र्गगायामनुवा
निभिः मामतेयं पुरोथायय पुनायामनुप्रभुः २६ ॥

नितिसेयं २५ चक्रवर्तीव भूवेति शेषः तस्य मविभागीयते तदप्येते श्लोका अभिगीताः स्यात्
दिवङ्मृचश्रुत्या हरेरंशभुवः अंशजातस्य २५ तत्रलिंगमेवाह चक्रमिति गंगाया अनु
लोमपंचपंचाशतावा निभिरीजे पुरोथायपुरोहितकृता यमुनायामनुचयमुनाया

५३

अष्टाधिकसप्ततिमेधा नष्टानवर्थ किं क्वर्वत्तस्यने प्रकर्षेण ददत्तसाची गुणप्रकृष्टगुणवतिदेशे
अभिहितोभूत यस्मिन्निचयने देशो वा सहस्रं ब्राह्मणाः भरतेन भूरिदत्ताः गाः वदशः प्रत्येकवदं वि
भेनिरे विभज्यजगृहचतुरशीत्यधिके स्वयोदशया सहैवेकं वदं भवति तथा हि हिरोपेन परिहृता
त्कृत्वा तस्य दत्तो मृगात् मन्त्रारे भरतो दद्यात्कृत्वा वदं निसप्तचेति सुसक्तानि प्राप्ता यि शते वदानि
श्रीशुकेनोत्तरश्लोके चतुर्दशलक्षत्वेन संगृहीतानि आदात्कर्मणि मन्त्रारे निपुतानि चतुर्दशेति प
वं चतुर्दशलक्षाणां समाधिकं शतभागो वदमित्युक्तं भवति रयं च वदं स्तं ता श्लोकेन संगृह्यते च

अष्टसप्ततिमेधां प्रववंथ प्रददद्भुत भरतस्य हि दौष्यं ते रमिः साची गुणे चितः सहस्रं वदयो
यस्मिन् ब्राह्मणा गा विभजिरे त्रयस्त्रिंशच्छतस्य दानं द्वा विस्मापय त्रपात दौष्यं निरमगान्मा
यो देव्यो गुरुमाययो २८ मृगाः कृत्वा दत्तः कृत्वा हिरोपेन परिहृतात् आदात्कर्मणि म
न्त्रारे निपुतानि चतुर्दश २॥

तुर्दशानां लक्षाणां समाधिकं शतौ शकः वदं चतुरशीत्यसहस्राणि त्रयोदश २ देवानां
मपि मायां वै भवन्त्यगा दत्तपशतयतो गुरुं पूज्यं हरिं प्राययौ प्राप्तस्तदंशं भवतात् मायावतं र
शतिपावेद्भुतं शुभं नु सारेण मायावतां श्रेष्ठः हरिरेवा मावित्यर्थः २८ मृगान् अष्टगजान् भद्रं
द्रमृगादयोगज्जातिभेदाः मन्त्रारे इत्यस्य श्रुतिपदस्य व्याख्यानं कर्मणीति कस्मिंश्चित्कर्मवि
शेषः केचित् मन्त्रारे तीर्थे इति व्याचक्षते २॥

॥ पुरादेवान्जितायेः सगरसौकांमिरसातलादिस्थानानिभेजिरतैः प्राणिभिर्वर्णिभिर्देवसि
 योरसातलेनीताः सतीः पुनराहरदानित्ये प्राणिभिरयेर्मनुष्यादिभिः सहनीता इति वापराभि
 रिति पाठे पणयोः सगरसौनीताः सतीः यद्वा पणयोः सतास्तैर्हंतान्प्रस्थाप्याहुरदित्यर्थः ॥ तिस्रं
 वसाहस्तीः समाः सप्तविंशतिरसहस्रवत्सु सान् चक्रासेनाग्रास्तावानारायणो शतावक्रैः सह

भरतस्य महत्कर्मजष्ट्रं ज्ञापयेत्तथा नैवा पुनर्नैव प्राप्स्यति वाङ्मयां विदिवं यथा ३० कि
रातहृणां यदन्तर्धानं कान्ते पाळकान् श्रवसाणां त्रयोश्चाहस्त्रे लादि विजये विला
न ३१ नितां पुरासरा देवा मे रसा को सि मे जि वे देवा स्त्रियो रसा ने ताः प्राणिभिः पुनराहरत
सर्वकामान् दुदत्त प्रजा नांतस्य रोदसी समास्त्रिणा वसा हसी दिक्क क्रमवर्तयत ३२।
स स प्रादं लोकपाला एय मे श्रयं माधरादश्रियं चक्रं वा सर्वालतं प्राणा न्द्रये त्प परराम
द तस्या सत्प्रपदैर्भ्यः पत्न्यस्त्रिभ्यः सप्तमताः जज्ञत्यागभया मुत्रात्रा मुद्रपाशतीरिते ३३
तस्यैवं वितथे वेशत दये यजतः स्तुते मरुत्तो मे न महतो भरदा जमुपादुः ३४॥

[illegible]

श्री.
भाग.
नदी.

वितथं व्यभिचारसंभवात्तमात्मजं वितथं निवृत्त्यं कर्ममत्तायुः सज्जतताद पापं तेरे आदि जं प्रथम
जं भर्तुं वीर्यां ज्ञातमेव सुखमात्मजं भवतु हस्तं ज्ञातं तस्मात्तथैः एवं तयात्मकं मरुतो विभ्रतं
भिभक्तुः तदेव मरुद्भिः प्राप्तं भवतु सानये वितथं सति दत्तः ॥ इति नवमविंशः ॥ एकविंशे
तदोष्यतेः सतस्मान्नय उच्यते इति देवा जसो वा देव्यं कीर्तिः प्रतपते ॥ भवतु सानये विनये स
ति हतत्वादितथ सत्ता भवतु सानये सवत्ता सानये भवतु सानये पुत्रो ज्ञातं शति तदेषां नुकम्पते

चोदिमानां सत्तु देवता वितथं मत्तं जं बह्वज्जनरुतो विभ्रतं तोयं वितथे न्यपे ॥ इति श्री
भागवते नवमविंशोऽध्यायः ॥ सुकः वितथं सत्तात्मनो हस्तं ज्ञातं यस्ततः मदावी
येन रोमर्गः स हस्तं सत्तु न सत्तु नः ॥ युरुश्च वितथं देव्यं सत्तु नः पांडु नदन इति देवस्य हि
यशः इहा सुत्रवगीयते ॥ वियदितस्य दहत्तोलं व्यलव्यं बुभुक्षाः निक्किचनस्य थीर
स्य सत्तु देवस्य सीदतः ॥ व्यती सुदह चत्ता विशादां न्यपि वतः किल वृत्तपायस संपावे
तोयं प्रातरुयस्थितं ५

तथ स्पसतो मत्तः तस्माद्दहत्तु वृत्तय मदावीर्यं नरगर्गः पंचपुत्रा वभूः ॥ वियदितस्य वियतो गरा
नादि वोयं मे विना देवा इयस्थितं मे वितं भोग्यं यस्म यदा वियदा ये प्राप्नुवदितं यस्य तदेवाह बु
भुक्षतोपि सत्तोलं व्यलव्यं ददतः तत्पयं च यति निक्किचनस्ये न्यादिसार्धः पंचदशभिः ३ अवि
वतो जलपान मप्युर्वतः वृत्तादित्रयोणो देवैः कृतो यच ५

१८ अथानोद्यमलोः तिथिराममत विभक्तस्माज्जुदेवार्थमत्रादिकं विभक्तवतः ० सगणायश्चम
 हितय ८१ उच्छेषमुर्वरितं एकमवतपियतीतया ॥ परडः एवसदिसुतयासर्वेषां उः खिसयेभो
 क्रमाशास्ते नेति अणिमायष्टसद्विपुक्तागतिमपिमोक्षमयिवाहनकामयेतर्हि किं कामा
 यसे तदाह अतिलदेहभाजामातिडः खितद्रोक्तस्वपेणांतः स्थितः सन्नदप्रपयेषाश्रयामिते

कुलप्राप्तजुदेवसद्वत्तज्ञातवेपथोः अतिथिर्वासाणाकालेभोक्तकामस्यवागमत
 तसौ संव्यभजेत्सातमाटसप्रद्वयानितः हरिस्त्वत्रसंपर्शिनसमुक्ताप्रययौद्विजः ८।
 अथानोभोक्षमाणसविभक्तसमदीपत विभक्तव्यभजतस्मदृषलायहरिस्मरन् ० या
 तेष्टुद्वेतममोगादतिथिः अभिराहतः राजत्मेदीयतामनेसगणायबुभुक्षते ८ सश्रा
 ट्मावशिष्टं यदहमानपुत्रस्तुतं तच्चदत्तोनमश्चक्रेषभ्यः अपतयेविभुः १ पातीय
 मात्रमुच्छेषैकपरितर्पणं यासतः प्रकृतोभागादयोदेस्यभुभसते १ तस्यतां
 करुणावाचेनिशाम्यविपुलप्रभा रूपयाभशसतमइदमाहमृतं वचः १ नकामये
 देगतिमीश्वरात्परामेष्टद्विपुक्तामपुनर्भवेवा आर्तिप्रपयेविलदेहभाजामंतः स्थितोयेन
 भवंत्पडः खाः १ द्वातरदशमोगात्रपरिभ्रमश्चदैतंक्रमः शोकवि

वंकामये येनतः ख
 भोक्तामयादेतभुतेनेतसर्वेअडः खाभवंति १२ ननुडः खकिमितिप्रार्थयसेपरडः खनिह्यै
 वममसंवडः खनिह्यतिरिगाह द्वातरदशमोगात्रपरिभ्रमश्चदैतंक्रमः शोकवि

विभक्तव्यभजतस्मदृषलायहरिस्मरन्

वाटसोहाः सर्वनिह्यताकृपणसज्जोर्कि

द्वातरदशमोनिह्यताः

श्री.
भाग.
नटी.

पवमितेवंप्रभाष ॥ विभुवनाभीशः जलादयः मायातरीयैर्यपरीतार्थप्रथमंमाययाह
षलादिद्वयेणप्रतिताः संत इत्यर्थः परं केवलं वा स देवे भक्त्या नमश्चक्रे नतताक्तिमपियावि
तवान् ॥ अनन्यथायसईश्वरानिर्विकफलोत्तरानुपेक्षस्यप्रलीयतग्रात्मन्यवलीनावश्वेव
॥ मन्सुखतस्यनरस्यं वशाभुक्तातत्त्वतसेवगर्गस्यवशमाह गर्गादिति महावीर्यसंवेश।

एवंप्रभाषयानीयौषियसाणः पिपासया पुष्कसायादददीरोनिसर्गकरुणोत्प ॥
तस्मात्रिभुवनाभीशाः फलदाः फलमिच्छता आत्मानंदशीयाचक्रुर्मायासिसुविनिमिता
॥ सवेतेभ्योनमस्तुत्यनिःसंगोविगतस्पृहः वासुदेवेभगवतिभक्त्याचक्रेनमःपरं ॥
ईश्वरालंबनचितं कवीनो नमश्चक्रे मायागुणमयीराजन्त्वमवत्प्रत्यलीयत ॥ त
त्प्रसंगानुभावेनरतिदेवानुवर्तिनः अयुधयोगिनः सर्वनारायणपरायणाः ॥ गंगा
त्सिनिस्ततो गार्ग्यः क्षत्राद्वस्यवर्तेत इति तस्यो महाविराटस्यत्रय्यारुणिः कविः ॥ पु
ष्करारुणिरित्यत्रयेत्रास्यणगतिगताः हृदत्स्यत्रयपुत्रोभूदस्तीयदस्तिनापुरं ॥ अने
मीदोहिमीवश्चपुदमीवश्चहस्तिनः अजमीवसंवेशणाः सुप्रियमेधादयोहिजाः ॥

माह इति तत्रयः तस्यत्रय्यारुणिकविः पुष्करारुणिश्चेति त्रयः पुत्राः कथंभूतौ येन तत्र
वेशात्रास्यणगतित्रास्यणरूपतागतास्तुमन्सुपुत्राणीपवानोमेष्टस्यं वशमाह हृदत्स्य।
इत्येति यतयेनहस्तिनाप्रवेष्टातमित्यर्थः ॥ १ ॥ अजमीवादयस्त्रयोहस्तिनः पुत्रः ॥

अजमीठादेवानः पुत्रो हृदि पुनर्मा भवत २१ पारस्यतनयो नीपः नीपस्य पुत्रशतं सपवकृत्ता सं
 तायां शुक्रकमायां ब्रह्मदत्तं जनयामास तदुक्तं हरिवंशादिषु पराशरकलोपनः शुक्रो नाम महा
 यज्ञाः व्यासादराणो संभूतो विष्णुमोघिरिव जलन सतसां पितृकमायां वीरिणा जनयिष्यति २२
 कृत्स्नं गौरप्रभं शंभुं तथा भूरिभुतं जयं कम्पां कीर्तिमतीषष्टौ योगिनी योगमातरं ब्रह्मदत्तस्य ज

अजमीठाहृदि पुस्तस्य पुत्रो हृदि पुनः हृत्कायस्ततस्तस्य पुत्रश्चासीजयद्रथः २३ तत्त
 तो विशदस्तस्य सैनजित्समजायत रुचिराद्योटाहृदनुकाशो वत्सश्च तत्तताः २४ रुचि
 राश्च स्वतः पारः पृथुसेनस्तदात्मजः पारस्यतनयो नीपस्तस्य पुत्रशतं तभूत् २५ स कृ
 तां शुक्रकमायां ब्रह्मदत्तमजीजनत् योगीसगविभार्यायां विष्णुक्तेन मया तत्तत् २६
 जैगीषव्योपदेशेन योगेति त्रैवकारद उदकेन स्तुतस्तस्माद्ब्रह्मादेवा देदीषवाः २७ य
 वीनरोहिमीदं कृतिमास्ततः सृजः नाम्नाशतं धर्तियसद्वनेमिः सपार्थकृत २८
 सपार्थकृतमतिस्तस्य पुत्रः सन्नतिमास्ततः कृती हरिणा नाभायो योगे प्राप्य मगो सृष्ट

न नीमहिषीमण्डस्पवेति २९ यद्यपि शुक्रउत्पत्तैव विसृक्तसंगो निर्गतः तथापि विरहात्तरे
 व्यासमनुयांतं दृष्ट्वा कृयाशुकं निमायागतवान् तदभिप्रायेण वायंगादेरुपादिव्यवहारश्च
 विरोधः सच ब्रह्मदत्तो योगी गविवा विसरसत्तां ३० सपवयोगे तत्रैवकार वादेदीषवाः हृ
 दिषोर्वशात्तमेदीषत्वमायं ३१ सपार्थकृतसपार्थकृतसपिता ३२

श्री.
भान.
टी.
५३

1602
शाच्यसास्त्रांषट्संहिताज्ञगोविभज्याधापितवान् ॥ अजमीरसुवंप्रपाः प्रियमेधादयः केचिद्वा
स्त्रिणावभूवः हृदिप्रभृतयः त्रिविधाश्चेतिवशादयमुक्तः तस्यैववशांतरमाह निलिन्यामितिपा

संहिताशाच्यसास्त्रोद्वेनीयोसुशापयस्ततः तस्यैवेषोसवीरोषसवीरस्यरिपुंजयः ॥ त
तोवहृरयानामपुमोरोः इतिभवत् निलिन्यामजमीरस्यनीलः शोतस्ततस्ततः ॥
शोतेः सशोतिसिमेवः पुत्रकोजस्ततोः भवत् भर्माचस्तनयस्तस्यपचासन्मुद्रलादयः ॥
यवीनरोहृदिष्टः कंमिल्यः रंजयः सताः भर्माचः अहपुत्रामेपंचानोरत्तगापदि ॥
विषयाणामलमिमेरुतिपचालसेतितः मुद्रलादस्त्रनिर्घतंगोत्रमोद्रल्पसंज्ञितः ॥ मु
द्रलादस्त्रनिर्घतंगोत्रमोद्रल्पसंज्ञितं मिशुमंमुद्रलाभार्मादिवोदासः पुमानभूत् अह
ल्याकन्यकापस्यांशतानेदस्त्रगौतमान तस्यसन्पुतिः पुत्रोऽजुर्वेदविशारदः ॥ १५ शारदो
स्तत्सतोपस्माद्वेशीदर्शनाकिल शारसंवेयतदेतोमिषुनतदभूत्तमे ॥ तदृष्टाकृपणाग
हणात्तेतनुमंगयाचरत् रूपः कुमारः कन्याचदोणपत्न्यभवत्कृपी ॥ ३३ इतिश्रीभागवते
नवमस्कंधेपकविशोधाध्यायः ॥

वत्समाप्ति ॥ १॥ मुद्रलापकः यवीनरादयस्ततः अन्वेवंपेच ॥ १५
भार्माज्जम्पापपुत्रा मिषुनेवाभूत्ततदेवाहदिवोदासः पुमानग्रहल्याचकन्यकेति ॥ १५३३ इतिनव

मोक्षविशोः ॥

हाविंशोत्तदिवोदासवंशमुक्तायवर्णिताः सत्त्ववंशोत्तरासंधपार्थउर्योधनादयः १ तस्यसोमक
 स्पुत्राणांशान्तं वभूवतेषां जंतर्जयः यवीयान्मृषदः २ अजनीवस्यैववशांतं रमाह यइतिततः स
 वराणात्कुरु ३४ तस्यकृतिनः उपविचरोवसः ततोवरोः हृदद्रथासुखं प्रादिर्येषां १ तानेवा

सकः मित्राद्युस्यदिवोदासाद्यवनस्तत्सुतोत्प सदासः सददेवोयसोमकीजंतन
 मकृत १ तस्यपुत्रशान्तं तेषां यवीयान्मृषदस्ततः दुपदोदोपदीतस्यष्टष्टुम्रादयः स
 ताः २ ४४ युग्मादृष्टकेतर्भाः पांशालकाश्मे योजनीवस्ततोसमस्तः संवरणास्त
 तः ३ तपत्पोस्तुयकमायां कुरुवेपतिः कुरुः परीक्षितसुधुर्जकुनिषदायः ऊरोः सताः
 सुदोत्रोभूत्सुधुर्जकुनिषदायः वसस्तस्योपविचरोहृदद्रथासुखं प्रादिर्येषां १ ऊ
 शां वमत्स्यप्रत्यप्रवेदियायाश्चवेदिपाः हृदद्रथास्तुश्रीभूष्टमभस्तस्यतत्सुतः ६।
 जसेस्यदितोपत्यपुष्पवास्तत्सुतो जहः अमस्यामपिभाय्यापोशकलेहृदद्रथान् ७
 तेमात्रोवदिरुत्तृष्टेजवयांवाभिसंधिते जीवनीवेतिकीउत्ताजरासेयोः भवत्सुतः तत
 अस्तददेवोभूत्सोमापिर्यकुतश्चवाः परीक्षितनपत्योभूत्सु रथोनामजाक्रवः १ त
 तोविहृदयस्तस्मात्सर्वभौमस्ततोभवत् जयसेनस्ततनयोराधिकोतोपुतोस्यभूत् ६।

६ ऊशांवेति तत्सुतः पुष्पवान् अजेतस्यापत्यं सत्यदिते रतियोमं ७ जरयारात्तस्या ८ तस्मा
 त्सोमायेः श्रुतश्चवाः ऊरोः पुत्रः परीक्षितनपत्यः जाक्रवः जक्रोपुत्रः ९ अतोरेधिकादपुतो
 भूदित्यर्थः ११ ॥

भविष्यानां तस्य पुत्र इति यावत्समाप्तिः याज्ञवल्क्या क्रियाज्ञानं परं चात्मज्ञानं शौनकात्मा स्पृति
असत्ज्ञानं च कृपाचार्यादिति द्रष्टव्यं याज्ञवल्क्या त्रयीमधीत्य कृपादस्ता एव वाप्येति वैश्वोक्तेः क्वचि
त् असत्ज्ञानं कृपाचार्यादित्येव पाठः ३६ ३७ यद्यस्मात्सर्वीनलः पुत्रः तस्मात्पारिवर्त्तनयः य

तस्य पुत्रः शतानीको याज्ञवल्क्या त्रयीपठनं असत्ज्ञानं क्रियाज्ञानं शौनकात्परमेष्ठिति ।
सहस्रानीकस्तत्र स्तुतं श्रेयसायमेतत्तः आसीत्सहस्रस्तस्यापि नेमिव क्रस्ततस्ततः ३८
गजाक्षये ह्येतेन याज्ञवल्क्या साधुवत्स्यति उक्तस्तुतं त्रिभुवनं तस्मात्क्रविरथः स्तुतः ३९ त
स्माच्च वृक्षिमांस्तस्य सुषेणो यमदीपतिः सनीस्तथ स्पृभितानुचक्षर्यत्सर्वीनलः ४० ।
परिलवः स्तुतस्तस्मान्मेधावी सनयात्मजः नृपं जयस्ततो हर्वस्तिमिस्तस्माज्जनिष्यति ४१
तिमेह हृदयस्तस्मात्कृतानीकः सदा सजः शतानीका उद्धमनस्तस्यापत्यं मदीनरः ४२
दंडपाणिनिमिस्तस्य दामको भवितानपः ४३ ब्रह्मदत्तस्य वैश्वोक्तेः वैश्वोदेवर्षिसत्कृतः दे
मकंप्राप्य राजानं सस्यां प्राप्स्यति वैकलौ ४४ अथ मागधराज्ञानो भवितारो वदामि ते भवि
ता सह देवस्य मार्जारिर्यं कृतं श्रवाः ४५ ततो पुता पुस्तस्यापि निरमिरो यतस्ततः सन
दात्रा सनदात्रा हृदतो नोय कर्मजित ४६

स्यात्मजो मेधावीत्यर्थः तस्मात्सदासः ततः शतानीक इत्यर्थः ४० हृदयस्य जरासंधः तस्य सह
देवः तस्य मार्जारिः तस्मान्मार्जारेः श्रुतं श्रवाः ४५

श्री.
भावा.
नदी.
६

सहस्रसंवत्सरमेतेभावाभूपालाः ततः परेभावा नदादशाकंयैयत्पति ५१ इति श्री भावार्थे
नवमेसविंशः २२ त्रयोविंशो नवोदयोत्तरेशो यानयः क्रमात् यदेष्ववशोनुक्रांतो यावमाम

ततः शुतंजयादिप्रः सुविलसभविष्यति हेमोयसुव्रतस्तुसादर्मसूत्रः शमस्ततः ५५
हृदसेनोयसमतिः सुवलो जनिता ततः हृदोतः सप्तनिदयो विषयनियदिपुंजयः ५५
वार्दद्वयाभूपा लाभावाः सहस्रवत्सरं ५५ इति श्री भागवते नवमेसविंशः अक
३ अमोः सभा नरसुतः परेसुतत्रयः सुताः सभानरात्कालनरः संजयस्तत्सुतस्ततः
जन्मेजयस्तस्य पुत्रो मदाशालो मदा मनः उशीनरस्तितित्वममदा मनस्य आत्मजो २
शिविर्मनः शमिर्दत्तस्तस्योशीनरात्मजः हृददर्मः सुवीरश्च भद्रः कैकयश्चात्मजः शि
वेष्टतारयप्रवासस्तितित्वो मुकुतादयः ३ ततो हेनायस्ततपावलिः सुतपसा भवत
गवंगकलिगायाः सुसपुत्रोऽसुसंजितः ४ जतरदीवस्तपसावलेः देवैर्मदीपतिः व
क्रः स्वनाम्ना विषया न्येदिमाया चक्रांश्चेत् एवंपालौ गतो जतेतस्मादिविरथस्ततः
हृतोयमरथाय सजते त्रिप्रथो प्रजाः रोमपाद इति व्यातस्तस्यैदशरथः सुखा शा
तां स्वकसं प्रायच्छदृष्ट्यष्टगडवाहतां ५ देवैर्वर्धयितुं गमाग्रानि सुहृदिणी सते नात्म
वसंभवः तदेव ययाते पुत्राणां पंचमस्य पुरोर्वशोनुक्रांतः इदानीं चतुर्थसर्वेशमनुक्रामति
अनारितिकारणसजगतीपतैरित्येतेन ६ तस्य जन्मेजयस्य मदाशालाः तस्य मदा मनाः च

जीतवादित्रिप्रथमालिंगनाहो

तारुश्रीतरस्यात्मजाः २

६

किंच त्वया भगवन्निष्कृतेनावलानामेव दंडः कार्यः साधवस्तु रक्षणीयाः अतो विप्ररक्षणेना
स्माननुपेक्षणीयाद सत्वमिति हेतुगत्राणसंपर्वभूत्वावलानामेव प्रदरणार्थे निरूपितो।

सत्त्वं जगत्राणावलप्रदाणयेनिरूपितः सर्वसहोगदाभूता विप्रसवास्तु लदेव
हेतवे विधेदिभद्रतदनुग्रहोद्दिनः ॥ ययस्तिदन्तमृष्टासुधर्मोवासनुदितः क्लृप्तं
नोविप्रदेवैवेदिजोभवत्तविज्वरः ॥ यदि नोभगवासीत एकः सर्वगुणाश्रयः स
र्वभूतात्मभावेन दिजोभवत्तविज्वरः ॥ शुक्रवाच इति सस्तुवतोरातो विस्तुव
क्रंस्तुदर्शने अशाम्यत्सर्वतोविप्रप्रदहृदयान्याः चया ॥ समुक्तोऽप्राप्तितापेन
उर्वीसाः स्वस्तिमोस्तता प्रशाशंसतसुर्वेशिपुंजानः परमाशिषः ॥ उर्वीसुवा
च अहोघ्ननंतदासानामदन्तं दृष्टमयमे कृतागशोपिपुशानन्मगलानिसमीद।
से ॥ १५ ॥

निष्कृतः अतोस्तुलस्तुदैवहेतवेभाम्पलाभाय विप्रसुभद्रं विधेदितदेवनोऽनुग्रह ॥ सर्वस
कृताप्येणो न विप्ररक्षार्थं प्राथयतो ययसीति दाम्भाविप्रोदेवदेवतायस्मिन्नत ॥ १६ ॥ राजस

१५
१६
सर्वव्याख्या

श्री.
भाग.
नदी.
५५

५५ राजेनादिश्लोकद्वयं च कीर्तिः ५६ श्रीतोसीतिश्लोकद्वयं च द्विजोक्तिः आत्मनि
मेधायेनातिथ्येन १ भूरियंतत्रस्योजनः कीर्तियिष्यति २२ तस्यैष्यातिशयमाह ग

उक्तरः कौतुसाधुनोऽरुणो वामदात्मनो येः संदृशीतो भगवान्साततामृषभोर
रिः ५५ यज्ञमभ्युतिमात्रेण पुमान्भवति निर्मलः तस्य तीर्थपदः किं वा दासाना।
मवशिष्यते ५६ राजनवदृशीतो हंत्याति करुणात्मनः मदवदृष्टतः कृत्वा प्राणा
यत्नेभिरक्षिताः राजातमकृत्वा हारः प्रत्यागमनकांत्या चरणेषु पसं दृश्य
साधसमभोजयत् सोऽशितादृतमानो न मातिथ्यं सार्वकामिकं तस्मात्मात्तपतिश
दधुजतामिति सादरम् श्रीतोस्पवदृशीतोऽस्ति तव भागवतस्यै दर्शनस्य श्रुता
लापैरातिथ्येनात्ममेधसा २ कर्मावदातमेतत्तु गायंति स्तः सियो मुहुः कीर्ति
परमप्राणो वकीर्तयिष्यति भूरियं २ सुकउ. एवं स कीर्तय राजान उवाच साः परि
तोषितः ययौ विहाय सामं यत्र हलोकसहेतुकं २२ संवत्सरात्पगाता वृथावता
नागतो गतः मुनिस्तददर्शनाकांतो राजा भद्राव २३ गतेऽयं उवाच सस्ति मरी
तो मुनिर्यावता नागतः तावत्संवत्सरोत्तिको

तश्च २४ द्विजस्योपयोगेन प्रतिपवित्रं प्रादरत् बुधजे स्ववीर्यं वधे र्यादिलक्षणोपरा

नुभावं भगवतः प्रभात २५

परिणीयमानविप्रकमाहरणात्कद्रस्यपुरोःपितुःशापाकौशिकसविष्णामित्रस्यतेजसाप्रभा
वेण ८ तेनैवकौशिकेन • पद्विणोःआशीवकयोःविष्णामित्रोराजसूयदक्षिणाच्छलेनहरि
श्चंद्रसर्वसमपक्षपातयामास तच्छ्रुत्वाकौशिकोविष्णामित्रेनमाश्रीभवेतिशाशापसो
पितृव्येभवेतिशाशापनयोश्चपुत्रमभूदितिप्रसिद्धं हरिश्चंद्रोदवैयसपत्न्याकोराजपुत्रश्चा

प्राप्तश्चांशालतांशापाद्गुरोःकौशिकतेजसा सशरीरोगतःस्वर्गमयापिदिविदृश्यते ८
पातितोवाकिरादैवैस्तेनैवस्तेभितोवत्तान् • त्रैशंक्योहरिश्चंद्रोविष्णामित्रवसिष्ठ
योः • यन्निमित्तमभूपुत्रं पद्विणोर्वह्मवायिकं ८ सोनपत्न्योविषसात्मानारदस्योप
देशतः वरुणंशरणंयातःपुत्रोमेजायतोप्रभो ८ यदिवीरोमहाराजतेनैवतांयजे
इति तथेतिवरुणोनामपुत्रो जातस्तरोदितः ९ जातःपुत्रस्ततेनैवतांयजेति
सोब्रवीत् यदापशुनिर्देशःस्पादर्थमथोभवेदिति ॥॥

सतेत्यादिश्रुतिप्रसिद्धं ८ हरिश्चंद्रस्यचरितमाह सोनपत्न्यश्रितियावत्समाप्तिकथंशरणंया
तस्तदाद पुत्रोमेजायति ८ यदिमेपुत्रो जायेततर्हितेनैवपुरुषपशुनातांयजेयजामीतिभा
षयातथेत्युक्तवतावरुणो ननिमित्तेनामपुत्रो जातः ९ जातेपुत्रेसर्वरुणो जा
तःस्ततोमामनेनयजस्वितिब्रवीत् यदापशुनिर्देशःनिर्गतदशदिवसःस्पादित्यत्रसराजोब्रवीत्

॥
द्विपुत्रवर्णः

श्री.
भाग.
नदी.
२१

10/0

राजनैव वरुणा राजन्यः पशुर्यदा सोनादिककवचसंबंधार्हः संग्रामसमर्थः १२५ अथतदा
शुचिरित्येवं तत्कालं वचयता राजा उक्तः प्रायितो देवो वरुणाः तत्कालं प्रत्येक्षते सर्थः १६ वि
कीर्षितं आत्मना पशुना वरुणाय जने १० ततश्च ऊषितेन वरुणेन प्रसूतं प्रतपवन्ना तं म

निर्देशो वसुधागमय जस्वेत्याह सो ब्रवीत् दत्तापश्येयं जायेवन्नयमेयो भवेदिति १३
जाता देताय जस्वेतिसप्रसादाय सो ब्रवीत् यदा पतत्स दत्ता अथ मेयो भवेदिति १४
पशोर्निपतिता देताय जस्वेत्याह सो ब्रवीत् यदा पशो पुनर्देता जायंते यपशुः शुचिः १५
पुनर्जाताय जस्वेतिसप्रसादाय सो ब्रवीत् सात्राहिको यदा राजानो यशुचिः शुचिः
१६ इति पुत्रानुरागेण स्नेहयन्ति चेत्तदा कालं वचयता ततश्च को देवस्तमेकम् ।
१७ रोहितस्तमयिज्ञाय पितुः कर्मचिकीर्षितं प्राणप्रेसं नृपाणि रराण्यप्रप
यत १८ पितरं वरुणं प्रसूतं शुभं जातं महोदरे रोहितो ग्राममेयतमिन्द्रः प्रत्यपषेयत
१९ भूमेः पर्यटने प्राणतीर्थे क्षेत्रनिषेवणं रोहितो यदि शल्लकः सोऽपरं राणे न्यसत्सा
मा २० पदं द्वितीये रतीये च तथैव पदे मतथा अभ्येता न्येते स्यान्निविशो भूः । हवत्र
हा २१

हउदवं यस्पते पितरं शुभं १८ सामाः वत्समेकं २१ द्वितीये वर्षे हवत्र अभ्येता भ्येता ।
तथैव तं प्रत्यपषेयत किं चित्ति विदार २॥

२१

1011
एवंविधाग्रनेकगुणायसः विरिंचसदः सदितानभोगानिरयशायानपशुपदिसर्थः २२
इति श्रीभावोद्योगवर्मपंचमोऽध्यायः ५ षष्ठारंभेस्वरीषस्यवंशसुक्ताततः परं षष्ठ्याष्टभि
रध्यायेः रिद्धावोदंशउच्यते तत्र षष्ठेशसादादिर्भावावन्नो निरूप्यते प्रसंगात्सौभरेराख्या

एवंविधानेकगुणाः सराजपरात्मनिब्रह्मणिदः सदेवे क्रियाकलापैः समवाहभ
क्तियया विरिंचादिरयोश्चकार २५ सुकः अथास्वरीषस्तनयेपुराजं समानशी
लेषु विष्टमधीरः वने विवेशात्मनिवासदेवेमनेदयतधस्तगुणप्रवादः २६ इत्ये
तस्यापमाख्यानं चं वरीषस्यभूपतेः संकीर्तयन्ननुधायन्मक्तो भगवतो भवेत् २७
इति श्रीभागवतेनवमस्कंधे पंचमोऽध्यायः ५ सुकः विष्णुः केतमानुशंभुरस्व
रीषस्ततास्त्रयः विष्णाट्टषट्शोभूतसुत्रस्तरथीतरः १ रथीतरस्याप्रज्ञसभा
र्यायांतंतवेर्यितः अद्विराजनयामासव्रस्यवर्चसिनः सत्तान् २॥

मांथात्तनयोपते १ तंतवे सन्तानार्थे अंगिरसाजनिताः पतेरथांतरस्पदे प्रसूतत्वेन
यांतरगोत्राः सन्तः अंगिरसावीर्येण प्रसूता दंगिरसाश्च २

श्री.
भाग.
नयी.
१६

पुनरपि रथांतराणां मनेषां जातानां प्रवराः सुखाः स्मृताः यतः क्षत्रोपेताः ब्राह्मणाश्च
 रथः १ तदेवं मनोर्देशस्तु पुनरुपपन्नं कविश्रवितं कृतं तत्र वंशप्रवर्तकौ कर्त्तृमादीनां च स
 ज्ञानां वंशास्तारुतम्याः रुमेणोक्ताः इदानीमतिविततमिदं कोर्वंशमाह जवतस्तिमादि
 नायावत्सोमवंशप्रस्तावः द्युतं कुर्वन्ते मनो ब्राह्मणान् जज्ञप्रशयां जनयामास दशपुत्रा
 निति पूर्वोक्तवाङ्मयाभिप्रायेणोति द्रष्टव्यं पुत्राणां शतं ज्येष्ठाः ५ आर्यावर्तः पुण्यभूमि

एते क्षत्रप्रवृत्ताः पुनस्तान् गिरसाः स्मृताः रथोतराणां प्रवराः क्षत्रोपेतादिजानयः
 १ तदवस्तु मनोर्जज्ञे इत्याहुः क्रोधातः स्ततः तस्य पुत्रशतं ज्येष्ठो विक्रान्तिनिमित्तकः ५
 तेषां पुत्रस्तदभवत्तयायीवर्तन्त्यपान्त्यं पंचविंशतिपश्चाच्च त्रयोमध्येः पेरुतः ५
 सप्तकदाष्टकाश्चादृशत्वाहुः स्ततमादिशत मांसमानीयतां मेध्यं विक्रान्तिगणं
 माचिरं तथेति स्वनेन गताः स्तगादत्ता क्रियार्हणा च शान्तो बुभुक्षितो वीरः शशेवा
 ददपस्ततिः ७

मथोदिदं दिव्यं गर्गयोः तस्मिन् सुरस्तात्सुद्रपयैः पुनरुत्पन्नं वेभागेन पंच
 विंशतिर्नृपाश्च भवन् हेनूपतयेऽपश्चाच्च प्रविविंशतेः मथोत्तमेष्टास्त्रयः अपरेतश्च त्रय
 त्रदक्षिणोत्तरादिषु ५ विक्रान्तिवैवशाणादृशति विप्रुवेक्षति तव हेतुमाह सप्तकदे
 ति चतुर्भिः ८ क्रियार्हणान् प्राशार्हान् आदयत्तश्च भक्षयत् ७ ॥

1013
तदुक्तं सिद्धः प्रोक्तं एव यथा द्रोचि तसंस्काराय ८ तत्कौविधिः सदाचारो येन ते १ सतश्चाक्रः या
जकेन दसिष्टेन राजभोगे विरक्ता योगी सन् तेन योगेन कलेवरं तस्मात्परतन्तं तदवाप ॥ शा
सतपालयनं हरिमीजे ॥ दैत्यपुरं स्पृजपातं पुरं जयं द्रोवाहो सेति श्रद्धादः ककुदिस्यिततात

शेषं निवेदयामास पित्रे तेन च तदुक्तं: चेदितः प्रोक्तं एव यथा द्रोचि तेन दकर्मकं ८ ता
तापुत्रस्य तत्कर्म यथाभिहितं नृपः देशानिः सारया वाससते तत्कविधिं रुषा १ सत
विप्रेणा सवादेन जकेन समाचरत तस्मात्कलेवरं योगी सेतेनावापयत्परे ॥ पित्रं पुप
रते भ्येत्य विवृत्तिः पृथिवीमिमां शासदीजे हरियज्ञैः शशाद इति विवृत्तः ॥ पुरं जय
स्तस्य सतश्चाक्र इति रितः ककुत्स इति वापुक्तः पृथुना मानिकर्मभिः १ कृतं
तस्मात्सीत्समरो देवानां सह दानवैः पार्लिग्राहो हतो वी
रो देवैर्देवपराजितैः ॥ ॥

ककुत्स इति वशाशादसतस्य त्रीणि नामानि तत्कर्म निमित्तानि १ तानि वच्चा चत्पानशादा
कृतात इति समाभिः कृतं विचमन्नेयतीति तथा पार्लिग्राहः सहायः ॥

श्री.
भाग.
मदी.
१७

1019
इंद्रोद्यदिममवाहनं स्यात्तर्हि देवान् न हं निष्पायीति न वाहनं ते हतः संनिक्षेपतायातदने
गौर्ज्वलितसौर्वेद्यनातस्य वाहनतायमसादृशो वसूचेत्यर्थः ॥ १५ ॥ येभिस्सुखेयपुस्तानयमं
दर्शयितुं स देवानेव भूतैरनयदित्यर्थः ॥ तच्च दृष्ट्वा च मे उडुबुः समालयपाताले ॥ १६ ॥ इति

वचनादेव देवस्य विस्मयविशालमनः प्रथमं वाहनं ते हतस्तस्य वभूवेन्द्रो महावृषः ॥ १५ ॥ स
सन्नदीधनुर्दिव्यमादाय विशिखान् शितान् स्तुयमानः समारुह्य ययुत्सकक्रीडसितः ॥
तेजसाप्यायतो दिशोः पुरुषस्य परात्मनः परीक्षां दिशि देवानां मरुता तत्रिदशैः ॥ १६ ॥
तेजस्य चाभूत्सयने तमुलं लोमहर्षणं यमाय भूतैरनयद्वैतायेति ययुस्ते ॥ १७ ॥ त
स्मेषु पातानि भूतं पुगांताग्निमिवेहोने विस्मरे उडुबुदेत्याह न्यमानाः समालयं ॥
जित्वा पुंस्थनं स भूयस्त्रयस्त्रयपाताये प्रत्यगच्छन् राजर्षिरिति नामभिराहताः ॥
पुरंजमस्य पुत्रो भूदनेनास्तस्य तस्यः विष्णोर्धितस्तस्येन्द्रोऽपुवनाश्च श्वतस्ततः ॥
शावस्तिसुतस्ततो येन शावस्तौ निर्ममेपुत्री कृत्वा च शावस्तिसुतः ऊर्ध्वलयाश्च

कः ॥ १॥

तैः कर्मभिः पुरंजयादिनामभिराहताः पादांतरैर्ग्राहता इत्यर्थः ॥ १८ ॥ शावस्तिः शावस्त
सपुत्रः ऊर्ध्वलयाश्च अपवधुधुमार इति व्यातः ॥ १९ ॥

तत्रकारणमाह सतानामैकविंशत्यासहस्रैर्दुतः सनूदतवान्पुंभुमारशतिवेति चकारस्मानयः
२२२५ अथतेस्मान्निर्गन्मात्कुशास्यः २१ भार्याणांशतेनसह अथपुत्रार्थमिद्रेवमामिद्विवर्तया।
मासस्तेत्यामर्थ २६ तर्षितः तर्षितः सनूजलार्थप्रदिष्टः मंत्राभिमन्त्रितेजलेपत्तौदेयंस्वयंययो २७

यः प्रियाधसतेकस्पुंभुवामासुरं वली स्त्रिताः कविंशत्यासहस्रैर्दुतः २८ पुं
भुमारशतिः स्यात्तस्मात्सतास्तेवजजलः पुंभुमात्वाशिनसर्वत्रयपवावशेषिताः २९ द
वायः कपिलास्यमशस्यतिभारत दृढांश्चपुत्रोदपथोनिर्गन्मात्कुशास्यः ३० व
ह्येणाथोर्जिर्गन्मात्कुशास्योयास्यः नजित सनूमास्योभवत्समोनपतोवनेगताः भा
र्याशतेननिर्विसरस्योस्पृष्टपालवः ३१ तिस्रवर्तयोचक्रुर्देहीतेससमाहिताः ३२ रा
जातयत्तसदनंश्रविष्टोनिशितर्षितः दृष्टाशयानानिप्रोक्तामयौमंत्रजलेस्वयं ३३ उन्नि
तास्तेनिशाम्पायबुदकंकलशंप्रभो प्रपन्नः कस्यकर्मदपीतंपुंसवनंजलं ३४ राज्ञापि
तंविदितायैश्चरप्रदितेनते ईश्वरायनभश्चक्रुर्होदैववलंबले ३५ ततःकाला
उपाहतैर्जतिनिभिद्यददितां पुंवन्नाथस्यतनयश्चक्रवर्तीजजानह ३६

बुदकंनिरुदकंपुंसवनंपुत्रोत्पत्तिकारणं ३७ ग्रहोदैववल्लुखंवल्लेनकदितिवदंत ईश्वरा
यनमस्कारं चक्रुः ३८ ॥

श्री.
भाग.
वही.
१८

अयंकंभासति यासतीति ३: वितैविप्रैरुक्ते सतिनसासिष्णामारचितं रंद्रो मांथाता हेवत्समारो
दीरिति वृत्तदेशिनांतर्जनीशुखदशवित्यर्थः ३१ तस्य पिता पुवनासो भिन्नकृत्तिरपिनम
मारकिंत कालांतरे सासिद्धमनगात् ३२ मांथातर्महिमानमारु वसुदसुरिति षड्विः ३

कंथासति क्रमाशेयं सस्योदयते भृशं मांथाता वत्समारो दीरितींद्रो देशिनी मुखे ॥
नाम मारपिता तस्य विप्रदेव प्रसादता पुवनासोऽयतत्रैवतपसासिद्धिमनियात् ३३
वसुदसुरिति तींद्रोसा विदये तसमतस्यै यस्यात्र संतिसुदिग्ना दस्य वोरवणादयः ३४
योवनासो यमांथाता चक्रवर्तिवनिः प्रभुः समुदीपवती मेकः शाशासाच्युततेजसा
ईजे च यज्ञं कृतमिवात्मविद्विरिदक्षिणः सर्वदेवमयदेव सर्वोत्तमकमतींद्रिय ३५
द्रव्यं मेवो विधिये क्षोयजमानस्तथातिजः यमांदेशाश्च कालश्च सर्वमेतयदात्मक ३६
यावत्सयं सुदेति स्मेयावचंद्रोति विहति सर्वतद्योननाय स मांथातः क्षेप्रमुच्यते ३७

गदिसमन्यत्समांथातर्दस्य वधुदियाः कं पिता ३८ ससति प्रतं रंद्रो य सन्नस्पदसुरिति
नाम विद्यते समांथाता अवनी मेकः शाशासाच्युतरेयानयः ३९ अच्युतस्य तेजसा प्रभु
तेन तेजसि विव ४० आत्मविदपितः यज्ञविसमीजेतमेव विशिनष्टि सर्वदेवमयमि
ति साईन ४१ अति तिहति अलंगवति ४२

४२ ४३ वसुदेव सापत्नीः पुत्रांश्चाह ४४ पौत्रवीत्येकादशभिः ४५ कौसल्यामद्रा ४६ ॥ अष्टम
 सुमित्रार्त्तनय लादीशमीकात्सदाभिनी कंकणकर्णिकायां वैश्रुतयामजयावपि ४७
 पौत्रवीरोहिणीमद्रामदिगारोचनाइला देवकीपुत्राणां सप्तम्यश्विनकडुंभे ४८ वल
 गदेसुगोचोचुर्मदविपुलभवं वसुदेवत्तरोहिणीमद्रादीनुदपादयत् ४९ सुभद्रा
 मद्रवाह्यश्चुर्मदोभद्रपवच पौत्रवास्तनयास्येतेभूतयाद्यादशमभवत् ५० नुदोपेना
 दोक्तकशूराया मुदिगामजाः कौशल्याकेशिनेतैकमसूतजलनंदनं ५१ सचना
 याः सुतायास्तदस्तदेमागदादयः ५२ नायाशुरुचकादीमडमुत्पानजीजनत् ५३ द्रिष्ट
 शोष्टतदेवायासकश्वानकडुंभेः शांतिदेवात्मजा राजनुश्रमप्रतिश्रुतादयः राजा
 नः कल्पवर्षाया उपदेवास्तदादश वसुदेवसुवंशाया श्रीदेवायास्तषट्सताः ५४
 देवरक्षितया लब्धातवचात्रगदादयः वसुदेवः सुतानष्टावा दये सहदेवया पुरुवि
 श्रुतमुत्पानस्तसादाहर्भोवसुनिव वसुदेवस्तदेवक्यामष्टपुत्रानुजीजनत् ५५ की
 तिमेतंसुषाणंचभद्रसेनसुदारथी ५६ जज्ञेसंमदेनंभद्रंसेकषणामदीश्वरे अष्टमस्तत
 योरासीत्सयमेवद्विकिल सुभद्राचमद्राभागातवराजमितामही यदायदादिया ५७
 स्तस्वयमेवासीत् नत ५८ मस्यदयोर्हृदयपापनः तदातुभगवानोशशात्मानं सृजते ५९
 कर्मादिनाहेतुनाताभ्यां जनितो वायतो सौहरि ६० तदेवापपादयति द्येति त्रिभिः ६१

श्री.
भाग.
नदी
६५

ईशस्य मायानिर्यंतः परस्मात्संगस्य दृष्टः साक्षात् आत्मनः सर्वगतः । न ह्येभूतस्य मा।
या विनोदं विना जन्मनः कर्मणा वा हेतुः संभवतीत्यर्थः ५५ किंच यस्य माया चेष्टितं प्रसौजी।
वशात्तु ग्राहकस्य कृतः कर्मादिपारतंत्र्येण जन्मनादिसंभवः अनुग्रहमेवाह हियस्मात्तदेव।
स्थितादयस्य ते प्रत्यक्षं लीनोपायेनैव स्यात्तथापि संभवात्तदुपादिसृष्ट्यादिना यमादिसंपादने
तात्तुग्रहः तथा आत्मलाभाय मोक्षाय चैष्यते तत्र हेतुः तेनैव श्रूयमाणेन तस्मिन्सादेनैव हेतुः

न ह्यस्य जन्मनो हेतुः कर्मणो वा मत्तैपते आत्ममाया विनेशस्य परस्य दृष्टरात्मनः ५५
यन्माया चेष्टितं प्रसाः स्थित्यतस्तत्पयाय हि अनुग्रहस्तन्निवृत्तेरात्मलाभाय चैष्यते ५६
अद्वोदिणीनां प्रतिभिरस्त्रैर्नृपलोनैः सुखयाक्रम्यमाणया अभाराय कृते यमः
५६ कर्माणि परिमेयानि मनसापि स्त्रैरेवैः सह संकषणं शक्रे भगवान्मधुसूदनः
५७ कलौ न निष्कलानोऽः त्रिशोकतमोऽनुदं अनुग्रहाय भक्तानां संप्राप्य तनो यशः ५८

५५ तस्मात्तदेष्टितं भूमेरनुग्रहस्याह अद्वोदिनीनां प्रतिभायां अभाराय भारपरिहाराय ५६
सह संकषणं यमनसापि परिमेयानि अविचरन्तीनां कषणसहितं शक्रे ५७ संकल्पमात्रे।
एवमभारद्वारा मय्यस्यापि कर्मकरणं यशो विलासद्वारा भक्तानुग्रहार्थमित्याह क
लाविति द्वाभ्यां ३ः त्रिशोकतमोऽनुदतीति तथा तदयशो व्यतनोत ५८

1019

1020.

102

श्री.
भाग.
नदी.

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय नमः ॐ गुणाय गुणानां वासुदेवाय नमः ॥ निधिं तमहं शर
णाया मिपरमानेदमाथवं विप्रणाष्टभिरथायैर्वैवसतसुतानयः न० मेरुससक्तोतिप्र
संगा यवितन्वते २ एवमुक्तोष्टमस्कंधे सद्धर्मः सत्त्वशोधकः कर्तृपालकवज्रादिमना
दीनो निरुपणोः ३ सद्धर्मे सुद्धसत्त्वानामंतयंगोशसक्तया सूर्यसोमान्वाद्यानैरध

परीक्षित उवाच ॐ म
क्तानि शुतानि मे वीर्या
कृतानि च १ यो सोसा
उच्चरः ज्ञाने यो नोक्तक
स वै विवसतः पुत्रे म
स्तस्य सताप्रोक्ताः स्वा
वंशं पृथग्ग्रस्यानंशा
स्वमहाभागानि तं सु
भविष्याश्च भवंत्यतनाशये

नेतराणि सर्वाणि तयो
एतन्तवीर्यस्य हरस्तत्र
सुव्रतो नाम राजर्षिर्देवि
स्याते लेभे पुरुषं सवया
बुरासीदिति श्रुते तना
ऊप्रसुखान्तरपाः ३ ते
बुचरितानि च कृतं य
शुषतां दिनः ४ यभूताय

कः परमं धर्मं विव
हः प्रोवाच भगवान्

नासंगतो न्यते ५ तत्र चात्र योद
शभिरथायैः सूर्यं वंशानुवर्णते एकादशभिरथायैः सोमवंशस्ततः परैः २ तत्र त
प्रथमेथायैर्वैवसतसुतानयैः सोमवंशप्रवेशोक्तो सुपुत्रसोम उच्यते ६ उक्तानुवादप्र

वर्कं विवसतमनोर्वशएकंति मन्वंतरणीति पंचभिः ५॥

दशैः नांपत्नीसदसाणां भार्यायुतरेप्रत्येकं संहंतलक्षमिमेवंतासु पुत्राणां दशालक्षसदसाणि
 जनयामास एषु प्रवाः एषु कीर्तिः एषु प्रवाश्यादयवदप्रधानाः श्रेष्ठा येषां तेषां मध्ये पंचमात्म
 जा आसन् पृथग्नामेवाद पुरुजिदिति भार्याभ्यः देवैकभार्य्यस्य वंध्यापतेर्जा मेव सा पुत्रस्य
 तद्भयमेव पुत्रप्रदेशमवदिति दर्शयन्नाह मायचलिति ३५ यदि सपत्नी सान्ततर्हि स्नुषेयं पु

दशालक्षसदसाणि पुत्राणां तासजीजनन्त तेषां तृषदप्रधानानोऽप्यश्ववरुणात्मजः ३॥
 धर्मो नामोशनास्तस्य हयमेथशतस्य वाट तत्सतो रुचक्रस्तस्य पंचासन्नात्मजाः ३॥ एषु
 रुजिदुक्मरुकेषु एषु मयमंजिताः ३॥ आमचक्षुप्रजाप्यमो भार्याशेव्यापतिभया
 त नाविदच्छुभवजाज्ञां कनामहारपीत ३॥ यस्यानो निरीत्यादशेव्यापतिममर्षि
 ता केयेऊदकमत्स्यानस्थमारुपितेति वै ३॥ स्नुषातवेत्पभिहितैस्मयेतीयतिमद्रुचे
 त अदेवया सपत्नी च स्नुषा मे पुन्येन कथं जनयिष्यसि यं रातितस्य यमुपपुन्यते ३
 न्वसोदंततर्हि स देवाः पितरपवच ३॥

मेनापि नत्वेतदस्तीत्याह ३॥ असपत्नीचेति ३६ प्रतिभयव्याकुलायाह जनयिष्यतीति भा
 र्याभयप्रकंपमानसि त्रसर्वांगसराजः प्राणसंकटमालोक्यानुकंपितास्तेन पूर्ववद्दका
 लमारायिताविषे देवापितरश्च तथास्ति त्वमुदम ततश्च देवतापसादेन जनयिष्या

२५
 ३६

श्री.
भान.
टी.
११

प्रतिवचनमुहूर्तगुणेनचनिवृत्तरजसापिशौव्यागर्भधान तस्यचमद्विपराशरादिभिःरुक्तः
यथोक्त भाषावशास्तयेकेविद्विष्यमयवास्ताः तेषांनमामवःश्रेष्ठःशौव्यापतिरभूत्प३।
ति १८ इतिनवमेतयोविंशः ११ चतुर्विंशोविदर्भस्यपुत्रत्रयसमुद्भवः वशानानामावाःप्रोक्ता

शौव्यागर्भमधात्कालेकमारसेष्वेषुभं सुविदर्भइतिप्रोक्ताउपयेमेस्त्वषांसंती १८.१
तिश्रीभागवतेनवमस्कंधेयदुवशावकायनेत्रयोविंशोऽध्यायः ११ शुक्रउवाच तस्या
विदर्भोजनयत्तत्रौनाम्नाकृष्णकथौ त्रैलोक्येरोमपादंतविदर्भकुलनेदन (रोमपादसु
तोवभ्रवश्रोक्तिरापत कृष्णकलतनस्तस्माच्चैदिसंपादयोत्पाः २ कथाम्पुत्रं
तिपुत्रोभूददिसस्यनिर्वृतिः ततोदृशाहीनामभूतस्यव्यामःसतस्ततः ३ जीमूत
विकृतिसस्यस्यभीमदधस्ततः ततो नवरथःपुत्रो जातोदृशरथस्ततः ४ करंभिःश
इनेपुत्रोदेवराजस्तदात्मजः देवसूत्रस्ततस्तस्यमधुः कुरुवशादनः ५ पुरंदेवस्तनोः
पुत्रस्तस्यापुःसाततस्ततः भजमानोभजिर्दिव्योवागिहृदयर्थोयिकः ६ साततस्य
सतोसममदभोजसमारिष भजमानस्यनिस्तोविः किंकणोष्टिरेवच

रामकृष्णोद्वावधि ॥ वैषादयःदमचोषादयः २ ततोदृशरथावकृतिःपुत्राणोनरादेवमा
दिर्विशेषोदृष्टः ततः कुरुवशादनः ५ पुत्रोपुत्रःपुरुदोत्रः ६ महाभोजस्येवसममारिष

२. पुत्र

द्वितीयं स भजमाने सर्वशमाह शूरो विहरयादिति भजमानाश्च विहरयः पुत्रो भवत विहरया
 च शूर इति पराशरादिवचनात् एषु विहरयाया इति पूर्वोक्ताश्चित्रयात्मजा हि हरयात् २५ दे
 वमीठस्य यः शूरो ना स पुत्रः तस्य देवमीठो ह्यदीकसो वसतः यथाह पराशरः तस्यापि कृतवर्मश
 तथ न देवमीठमायाः पुत्रावभूवुः देवमीठस्य शूरः शूरः सापिमा विषानामपत्यं भवत २६ तस्या

शूरो विहरयादासीद्भजमानः स नस्तनः सिनिलस्य तस्य भोजो ह्यदीकस्तस्यो मतः २५
 देवबाहूः शतधनुः कृतवर्मेति तत्सताः देवमीठस्य शूरस्य मारिषानामपत्यं भूते २६ त
 स्यात्स जनयामास दश पुत्रानकल्पमात वसुदेव देवभागो देवश्रवसमानकं २६ स
 येषामकं कं कं शमीकं वत्सकं कं देवउंडुभयोने इरानकायस्य जन्मनि २७ वसुदे
 वं हरेः स्यान्वदत्पानकउंडुभिं एथा च श्रुत देवा च श्रुत कीर्तिः श्रुतश्रुवाः २८ राजाधि
 दवी चैतेषां भगिमाः पंचकन्यकः कुंतेराष्टुः पिता शूरो ह्यपुत्रस्य एथा मदात् २९ सापि
 उवांससो विद्या देवहूती प्रतीषितात् तस्य वीर्ये परीक्षा मा जहा वरविंशुचिः ३० ॥

वामो दशपुत्राने जनय ह स देव पूर्वानिति २९ ३० ज्ञानकाश्च नेडः ३० हरेः प्राडर्भा वस्य स्यात्
 न २८ एथाया कन्यका वस्यायो कर्णोत्पति प्रकारमाह कुंतेरिति पंचभिः कदाचिद्ब्रह्ममागतं
 उवांससं एथापरिचर्यादिना तोषयामास ततश्च सा तस्माद्देवहूती देवाज्ञान
 हेतुविद्यामवाप तदाह सापीति ३० ॥

श्री.
भाग.
नरी.
५५

देवमयागतेवीक्ष्यतामह प्रतिघार्येपरीक्ष्ये मयाविद्याप्रसक्तानततयाकंचित्कार्यमित्यभि
संधिनाप्रतोयाहीत्येवमुक्तोरस्मिन्वाच अमोक्षदेवदर्शनमिति ॥ कम्पारमितिचेतनाह यथा

तदैवोपगतं देवं वीक्ष्य विस्मितमानसा प्रत्ययार्थं प्रपुक्तामेयादिदेवत्पमस्वमे ॥ अ।
मोक्षदर्शने देवि प्रायत्सेत्त्वयि चात्मजे यो निर्यया न उषेत कर्ता हं ते समध्यमे ॥ ३॥ इति
तं स्यात्स प्रायाय गभं सूर्यो दिवं गतः सद्यः कुमारसंज्ञो द्वितीय इव भास्वरः ॥ तस्मात्
जज्ञदीतो ये ह कृत्वा लोकस्य विभ्यती प्रपितामिह स्तामुवाह पांडुर्वै सत्यविक्रमः ॥ ३४ ॥ शु
तदेवात्त कात्रघोह इशमांसमग्रहीत यस्यामभूदंतव क्रमरापि शमोदितस्ततः ॥ ३५ ॥ के
कयोष्टुष्टकेतस्य शुतकीर्तिमविंदत संतर्हनादयस्तस्याः पंचासन्कैकया सताः ॥
जायि देव्या मावैता जयसे नो न निहृद दमवो मये दिराजः शुतश्रवसमग्रहीत ॥ ३६ ॥
शुपालस्ततस्तस्याः कथितस्तस्य स भवः देवभागस्य कंसाया विव्रकेतस्य हहन् ॥ ३७ ॥
केसवस्यो देवश्रवसः स्ववीर्यशुभांस्तथा कंकायामानकानां तौ सत्यनित्यरुजिता ॥ ३८ ॥
या ॥ ३९ ॥ संजयो राष्ट्रपालो बह्वपुत्रमेषाणां दिकेरादिराणां तौ शूरभूमावशपा
मकः ॥ ४० ॥ मिश्रकेशो मस्य सिरहाकादीनस्तकस्तथा तत्पुष्करशालादीन् दूर्वादीन् च कशां
योनिर्न उषेत तया हं कर्ता करिष्यामीति ॥ ३९ ॥ शुवंमो विंदानुविंदौ ॥ तदेवं वसुदेवस्य भ
गिनीनां पती सुश्रान्ता तद्वात्त एण नवानां पत्नीः पुत्रांश्चाह देवभागस्येति नवभिः स्त्रीः ॥

३५
३६
३७
३८
३९
४०

श्रीः
गगः
नरीः
५

अनष्टमविनाशं वित्तये न जया विधं स्वरणं यस्मिन् अक्षयं वृद्धं स हि विषयं बुभुजे ३५ औ
वैमते जसा सगरेणोपसृप्तमिमर्षः ३६ तेषां तालजं च पुत्राणां जयः तस्य मयोः पुत्रशतं हस्तिर्म
ह्येयस्मिन् यतो मयो ह्यस्य दोशहेतोः ३७ ३८ चतुर्दशमहावत्तानि तज्जातिश्रेष्ठानि यस्मिन् ३९

अर्जुनः कृतवीर्यस्य सप्तदीपे सरोभवत् दाता त्रेगावरे वंशात्पामयोगमहापुणः ३३
ननूनेकांतवीर्यस्य गतिं यास्यति पाथिवाः अर्जुनं तपो योगश्रुतवीर्यजयादिभिः ३४
पंचाशीतिसहस्राणि स्याद्वाहतबलः समाः अकरोदज्जुनो राजं हरिचैवान्वहं सरत् ३५
अनुष्टवितस्मरणो बुभुजे ह्ययं वृद्धः ३६ तस्य पुत्रसहस्रस्य पंचैवोर्वरिताम्ये जय
धनः सूरसेनो ह्यमोमधुरजितः ३७ जयधुजा तालजं च स्य पुत्रशतं त्वभूत् तत्र
यतालजं चाप्यमोर्वते ज्ञोपसंयुतं ३८ तेषां ज्येष्ठो वाति होत्रो ह्यस्य पुत्रो मयोः स्मृतः ता
स्य पुत्रशतं तासीं हस्तिज्येष्ठयतः कुले माधवा ह्यस्य यो राजन्मादवाश्चेति संज्ञिताः य
उपुत्रस्य वक्रोष्ठोः पुत्रो ह्यजिनवोक्तः ३९ आदितो तोरुश ऊर्वस्तस्य चित्ररथस्त
तः शशविं उमहायोगी महाभोजो महानभूत् ४० चतुर्दशमहावत्तश्चक्रवर्त्तप
राजितः तस्य पत्नी सहस्राणां दशानां स महारथिणः ४१

तानि च मार्केडेयपुराणे वर्णितानि गजवानिरथस्त्रीषु निधिमात्मा वरदुमाः शक्ति
पाशमणिश्च त्रिविधं मानि चतुर्दशानि ४२

ततः सोमदत्तात् भूरिभूरिश्रवाः शलश्चेति त्रयः ॥ रामोजामदशः दाशकमायामिति उपरि
चरस्य वसो वीर्येण मत्स्यगर्भा इत्यत्रा कन्या दाशोः कैवर्तेः पालिता अतो दाशकमेति प्रसिद्धा
यां सत्यवत्तां ॥ नाम्ना तत्समनताम्ना चित्रांगदेन गंधर्वेन पुद्गेन दत्तः यस्यां सत्यवत्तां शत
सोमवंशो कलौ नष्टं कृतादौ स्यापिष्यति बाल्लोकात् सोमदत्तो भूद्विरभूरिश्रवास्ततः ॥
शलश्च शंतनो रामी जंगायाम्भीष्म आत्मवान् सर्वधर्मविदां श्रेष्ठो महाभागवतः कविः ॥
वीरपूया प्रणीयेन रामोऽपि पुथितोऽपितः शंतनो दाशकमायां जज्ञे वित्रांगदः सुतः ॥
विवित्रवीर्यश्चावरो नाम्ना चित्रांगदो दत्तः यस्यां पराशरात्साक्षात् दवतीर्णो हरेकला ॥
वेदगुप्तो मुनिः कृष्णायतो हृदि मध्यगो हितास्वशिष्या मेलादीन् भगवानादरायणः ॥
मह्यं पुत्राय शंताय परं पुत्रमिदं जगौ विवित्रवीर्यो वाहकाशिराजसतेवलात् स्वयं ॥
वराडपानीते अंवि कां बालिके उभे ॥ तयोरासक्तस्य दयोऽपुत्रीतो यत्समाणा मृतः दो ॥
अप्रजस्य वैभ्रातृमात्रोक्तो वादरायणाः पुंनराष्ट्रं च पांडुं च विडरवाप्यजो जनतं गाथा ॥
पोंर्याष्टतराष्ट्रं जज्ञे पुत्रशततप तत्र उर्यो धनौ ज्येष्ठोऽः शलावापिकन्यका शायान्ते ॥
प्रहास्य सर्वमेव वेदागुप्तायेन यतो हं जातेः इदं श्रीभगवतं वा ॥
॥ स्वयं वराक्षीणा वलाडपनीते ॥ ॥ मात्रसत्यवत्ता उक्त इति निषेधाभावमाह अपनि
लिख्य देवाहुरुप्रपुक्तात् ॥ तत्रमतोऽपि दिवचनात् ॥ ॥ इ. शलानामकन्यका च जज्ञे अरण्ये

२५
स गणपतये नमः

३८ प्रसंगा

पश्चादस्त्राभ्यां शस्त्रिभ्यां पंचभ्यो युधिष्ठिरादिभ्यां च भवत २८ तथा परेव भार्य्यं तरेषु का।
स्ये पाभी मस्य भार्य्यं तस्यां तनोभी मात्सर्वगतो नाम पुत्रो भवतीत्यर्थः २९ उत्पूर्णा नाग
यिह

वा. वै
प्र. ३१
५५

तथा धर्मानि लैर्देभ्यो युधिष्ठिरस्यैव सुखा सुखः नृजलाः सह देवश्च माद्र्शं नाम तपदसुयोः २९
द्रौपद्यां पंचपंचेभ्यः पुत्रास्ते पितरौ भवत युधिष्ठिरात्पतिविंध्यः श्रुतसेनो ह कोद्रात २९
अर्जुना कुरुति कीर्तिं क्षत्रशतानी कुरुना कुरुतिः सह देवसुतो राजः श्रुतकर्मा तथा परे २९
युधिष्ठिरात्तयो रव्यां देवकोथ्य च योक्तवः भीमसेनादिदिवायां कात्यां सर्वगतस्ततः
सह देवात्सहोत्रं विजया सूतपां वैतौ कवे एषमृगो नृजलो निरमित्रं तथा च नः २९
पेरावत सुलूपां वैसतायां वधुवाहनं मणिपूरयतो सोपितसत्रः पुत्रिका सुतः २९ त
वतात्सुभद्रायामभि मसुरजायत सर्वातिरथ जिहोरुत्तरायत तो भवान् २९ पां
रिद्धीणो पुऊरु पुद्रौणो ब्रह्मास्ते जसा ते वक्रस्मात्तुभावेन सजीवो मोचितो तकात्
ते वसेस्तनया स्तात जनमेजय पूर्वकाः श्रुतसेनो भीमसेन उग्रसेन श्रवीर्यवान् २९
जनमेजय स्ता विदित्वा तत्तुका त्रिधने गत सर्पा ते रुदया गाग्रो सहाप्यतिरुषानितः
३५ काश्यपेयं पुरोधाय तत्र रं त्रगमेथयाह समंतात्स्थिर्वी सर्वो जिताय त्पतिवाधरेः २९

कन्यायां मणिपूरपतेः सुतायां पुत्रिका धर्मेण दत्तायां वधुवाहने मसूत अतस्तसत्रः स
त्रपिसः पुत्रिका सुत इत्यर्थः २९ ॥ ३५ तत्र संज्ञं पुरोहित कृत्वा ३५

३८ प्रसंगात्सौभरेष्वरितमाह तेषामितियावत्समातिः तेषां स्वसारः सांथातः कमाः ननु महाता।
 पसस्पृजतो विवाहप्रसंगः कथं वा जज्ञे राजकमावविरेत ३९ नृपं सांथातारं ४० सोपि सांथाता
 स्वयं वरे कामं गृह्यतामित्याह सविप्रः स्त्रीणां मप्रियमो विविंस्तेनाह प्रयुक्तस्तथात्मानं साध।
 विध्यामीति व्यवसितः निश्चितवानिति द्वयोरनयः अप्रियते हेतुः नरवो वृद्धः ४१ वलीभिर्मु

शशविंदोऽदितरिविंदुमत्तामथात्रपः पुरुजत्समस्वरीषमुबुजं देवयोगिनं ३८ तेषां
 स्वसारः पंचाशत्सौभरिर्वविरेविभो यमुनांतज्ञेलेमप्रस्तप्यमानः परंतपः ३९ निर्धृतिं
 मोनराजसवीक्ष्यमैशुनधर्मिणः जातस्य होतृपविप्रः कम्पामेकामयाचत ४० सोप्याह
 गृह्यतां वस्त्रकामं कमां स्वयं वरे सविचिंसाप्रियस्त्रीणां जठरोयमसन्मतः ४१ वलीप
 लितपुनक्तत्पदं प्रत्यदाहृतः साधयिष्येतथात्मानं हरस्त्रीणां मपीक्षितं ४२ किंपुन
 र्मनुजैर्द्राणामिति व्यवसितः प्रभुः मुनिः सुवेशितः दत्ताकमांतः पुरमृदिमत ४३

क्तः पलितश्च पुनक्तः कं पमानशिराः तापसत्वादिना वात्र संमातोः मितिकृता तथेत्पसप्रपंचः
 हरस्त्रीणां मपीक्षितं ४२ किंपुन र्मनुजैर्द्राणामिति व्यवसितः प्रभुः मुनिः सुवेशितः दत्ताकमांतः पुरमृदिमत ४३
 रिति द्वाभ्यां दत्ताप्रतीकारेण ४३ ॥

श्री.
ग.
नदी.
१५

पंचशतापिराजकमाभिः साकपवकरोहतः यथ तस्यागार्हस्थ्यं चार्णयति सति चतभिः व
 हचशतिमंत्रसामर्थ्यमुक्तं ताभिः सहैश्वर्यमश्नित्तरेणानयः कुर्येमेप्रपाराणीयउत्तरं यतपः तस्य
 प्रियांसमृद्धाग्रनयाः परित्वदोयेषुतेषु गृहेषु तथा नानाविधेसूयं वनेषु नग्रमलान्यंभा
 सियेषांतेषु स्वरः स्वचकथंभूतेषुसौगांधिकावाकल्हावाणांकाननानिस्तोमायेषु ५१ क
 दृतश्वराजकमाभिरेकः पंचशतावरः तासांकलिरभूद्भूयस्तदर्थेपोससौहृदं यथ
 मसाचुदपोनायंवशतितततचेतसां सवह्वस्ताभिरपाराणीयतपः प्रियानर्पपरि
 ब्रह्मेषु गृहेषु नानोपवनामलांभः स्वरस्वसौगांधिककाननेषु ५२ महार्हशय्या
 सनवस्त्रभूषणः नानाचुलेपाभ्यवदारमात्यकैः सलंकृतस्त्रीपुरुषेषु निस्पदोरे
 मेनुगाभ्यतदिजभृगवदिषु ५३ यद्गार्हस्थ्यात्संवात्स्यसमदीपवतीपतिः विस्मि
 तः स्तंभमजहात्सर्वभोमप्रियानितं ५४ एवंगृहेषुभिरतोविषयानिविधेः स्वावेः से
 वमानोनवातश्चदामस्तोकैरिवानला सकदाविउपासीनयात्मापद्मवमात्मनः दृष्ट
 दशोद्वहवाचायोमोनसंगस

ये
दृष्ट

यंभूतेषु गृहादिषु सलंकृताः स्त्रियः पुरुषाश्च येषु
 वगांयतोदिजाश्चपदिगाः भृगाश्चवदिनश्चयेषुकथंभूतः महार्हशय्यादिभिरुपलक्षिता
 तः सन् ५५ स्तवंगव ५६ आमस्तोकैरुतविउभिः ५७ उदानोतस्याचुतापपूर्वकवान
 प्रस्थाश्चममादासकदाचिदितिसमभिः आत्मनः मनस्तोदेतौः आत्मनोपद्मवतपोहानि